

LA MORT VIOLENTA DURANT ELS SEGLES XVI I XVII

EL CAS DE LA PARROQUIA DE TIANA (EL MARESME)

David Bea i Castaño

(Llicenciat en Geografia i Història especialtat Prehistòria, Història Antiga
i Arqueologia)

2002

LA MORT VIOLENTA DURANT ELS SEGLES XVI I XVII. EL CAS DE LA PARROQUIA DE TIANA (EL MARESME)

INDEX.

I. Introducció

II. La documentació emprada. Arxius consultats.

III. Les causes violentes de mort

III.1. Pirateria.

III.2. Bandolerisme.

III.3. Crims comuns.

III.4. Accidents.

IV. La legislació.

IV.1. Les Constitucions de 1495.

IV.2. Les Constitucions de 1585.

IV.3. Les Constitucions de 1702.

V. Conclusions.

Annex I. Transcripció de les partides de defunció dels Llibres d'Òbits de la Parròquia de Tiana (El Maresme)

Annex II. Transcripció dels capítols emprats de les Constitucions de 1495, 1585 i 1702.

BIBLIOGRAFIA

I. INTRODUCCIÓ.

La mort violenta ha estat una de les causes de defunció que ha marcat més profundament, per les seves especials característiques, l'imaginari col·lectiu humà. Sempre recordem més un assassinat, un accident o un homicidi que no pas una mort natural. Aquest fet s'aguditza en els casos en que les comunitats són reduïdes i la possibilitat de coneixença o fins i tot de consanguinitat entre les parts és major.

Des de la formació de les societats de tipus complexe, i molt probablement des d'èpoques anteriors (grups de cabdillatge, etc.) la societat s'ha mostrat preocupada per aquests fenòmens i ha procurat, mitjançant l'ús de la legislació, regular comportaments que poguessin posar en perill l'estabilitat personal i grupal. Aquesta legislació, que, com es veurà per l'època en estudi, presentava diversos càstigs dissuasors, s'ha aplicat, i s'aplica, amb més o menys èxit. I pel que s'observa en la documentació estudiada, les lleis punitives contra assassinats o homicidis no semblaren tenir gaire èxit, almenys en la zona del Baix Maresme durant les darreries del segle XVI i al llarg del XVII. Tampoc sembla tenir un gran èxit les limitacions i prohibicions de fabricació d'armament.

La zona estudiada comprenia els antics límits parroquials de la vila de Tiana, bisbat de Barcelona. Aquests límits ja no es corresponen amb els actuals, arran sobretot de l'emancipació de la vila de Montgat, primer com a parròquia i després com a municipi. Així doncs, Tiana contemplava durant el segle XVI i XVII els municipis actuals de Tiana i Montgat, així com una sèrie de masos dispersos. Les àrees d'enterrament eren també diverses, essent principalment utilitzats els cementiris de l'església de la Mare de Déu de l'Alegria (Tiana), per a la majoria de difunts, i el de la capella romànica de Sant Martí de Tours, dins de l'actual nucli de Montgat, on s'inhumarien solament els transeünts i els soldats de la guarnició del castell de Montgat. Cal assenyalar que les partides de defunció especifiquen quan un difunt és de Montgat, encara que com a referència geogràfica. El cementiri de Tiana va funcionar fins a l'epidèmia de còlera de 1854, quan degut a la gran quantitat de defuncions s'hagué de construir un de nou. El de Sant Martí, en canvi, funciona solament fins a la Guerra del Francès.

En el present treball pretenem presentar els resultats del buidatge dels tres llibres d'òbits de la parròquia de Tiana datables al llarg dels segles XVI i XVII, pel que respecta a les partides de defunció d'individus que han sofert una mort violenta. Al mateix temps s'ha realitzat un recull dels capítols de les diverses Constitucions del Principat de Catalunya relacionats amb la lluita contra el crim (persecució de bandolers, lladres i homicides, convocatòries de sacramentals i sometents, mesures contra el crim com la limitació de la fabricació d'armes de foc, càstigs...) que mostren els mètodes d'una societat en permanent lluita contra fenòmens com la pirateria i el bandolerisme, vertaderes xacres de les poblacions costaneres i rurals d'aquests segles. Hem usat també un testament per tal d'il·lustrar el destí de molts habitants de la costa catalana flagel·lada pels pirates berberiscs: l'esclavatge a Alger. Els resultats de l'anàlisi tant sols seran un petit reflex del fenomen de la mort violenta durant el regnat dels Àustries, però la documentació dipositada a l'Arxiu Parroquial de Tiana ens dóna un exemple a petita escala d'una situació i uns fets que formen part de la història col·lectiva del Principat.

II. LA DOCUMENTACIÓ EMPRADA. ARXIS CONSULTATS.

A l'hora de realitzar estudis sobre aspectes com el de la mort violenta es pot treballar bàsicament en dues fonts:

-Arqueològica: En els casos en que s'ha intervingut arqueològicament una necròpolis s'han pogut determinar diverses causes de mort en els cadàvers exhumats. Aquesta feina forma part de la labor de forenses, paleoantropòlegs, etc., científics que en una pràctica totalitat d'equips arqueològics formen part de les seves estructures multidisciplinars. D'un cadàver es pot saber l'època de l'any en que morí, la causa directa o indirecta, l'edat, el sexe, i, fins i tot, degut a determinades malformacions òssies, el seu ofici. La mort violenta pot determinar-se també en nombrosos casos. En aquest sentit s'han pogut individualitzar decesos per accident (caiguda de cavall a la necròpolis tardorromana del carrer de Prat de la Riba de Tarragona), homicidi (sagetes incrustades en ossos o entre costelles) o be execucions (decapitacions, observables pel seccionament del mentó). El treball d'aquests científics és importantíssim a l'hora de realitzar estudis de poblament al llarg dels segles.

-Documental: En una gran majoria dels casos, sobretot des de la Baixa Edat Mitjana, no comptem amb les restes físiques dels individus. Aquest fet és degut a que l'arqueologia no s'ha preocupat fins a temps recents d'enterraments o necròpolis modernes, de menys de cinc-cents anys. Al mateix temps, la continuïtat d'us d'aquests cementiris moderns al llarg del temps, relacionats amb sagreres on el culte ha continuat ininterrompudament al llarg dels segles, ha provocat que molts d'aquests enterraments fossin desmantellats per manca d'espai funerari, essent substituïts per enterraments més moderns. En aquest sentit els enterraments més moderns que queden en cementiris actuals són del segle XIX. Restes més antigues, això sí, es conserven en vasos d'esglésies. És en aquest punt quan s'ha d'usar un segon mètode de treball, que és el que emprarem en el present treball: el mètode documental. Els arxius preserven nombrosa documentació relacionada amb el món de la mort, ja siguin llibres d'òbits o testamentaris, que esdevenen claus a l'hora de plantejar estudis sobre evolucions socials i de poblament. Aquesta documentació, com es veurà, expressa en nombrosos casos les causes de la mort, i quan aquesta és violenta, fins i tot es practica una minuciosa descripció.

Com ja s'ha indicat, el treball que plantejem es basa en fonts documentals, doncs no es compta amb dades arqueològiques sobre les defuncions analitzades. És evident que seria interessant contrastar els resultats del treball documental amb una acurada labor arqueològica, però en aquest cas és impossible.

Han estat consultats dos arxius:

-Arxiu Parroquial de Tiana (Maresme): Dipositat a la rectoria de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana, conserva documentació dispersa des de la Baixa Edat Mitjana. Pel que respecta als fons que ens interessin, aquests arrenquen a les darreries del segle XVI i empram els següents documents:

1. **Llibre Primer d'Òbits.** Datat entre l'1/2/1565 i el 9/7/1625.
2. **Llibre Segons d'Òbits.** Amb datació entre el 18/9/1625 i el 28/6/1672.
3. **Llibre Tercer d'Òbits.** Usat entre el 5/8/1672 i el 28/12/1776.
4. **Llibre Segon de Testaments.** Amb datació entre el 27/5/1624 i el 3/9/1681.

Com es pot comprovar, la documentació dipositada a l'Arxiu Parroquial de Tiana contempla les relacions d'òbits i testamentàries de personatges morts violentament a l'àrea Montgat-Tiana, i esdevenen un dels cossos del present treball (veure transcripció a Annex I). Ens cal agrair la col·laboració prestada pel Sr. Joan Ballús, rector de Tiana i dipositari dels fons i el Sr. Abelard Chimisanas i Julià, estudiós de l'història de Montgat, que ha realitzat una profunda labor de buidatge dels fons històrics parroquials.

-Biblioteca de Catalunya (Barcelona): En aquesta biblioteca han estat localitzats i buidats la resta de documentació emprada en aquest treball. Ja és de sobres coneguda l'extraordinària riquesa dels fons documentals i bibliogràfics d'aquesta institució. En aquest sentit hem orientat la nostra investigació en la localització d'aspectes jurídics dels segles XVI i XVII relacionats amb les morts violentes. Aquesta tasca passava per consultar les diverses edicions impreses de les Constitucions de Catalunya, en vigència fins l'imposició el 1716 del Decret de Nova Planta. Les edicions bàsiques han estat tres. En la presentació del seu títol s'indica el número de registre que posseeixen a la Biblioteca de Catalunya:

1. Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495: Absent en edició original a la Biblioteca de Catalunya, es compta però amb una edició facsimilada de 1985, amb comentaris de Josep M. Font i Rius.

2. Constitucions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del Cap. de Cort XXVIII de las Corts per la S.C. y Rey al Maestat del Rey don Philip nostre senyor celebrades en la vila de Montso. Any M.D.LXXXV. Foren stampades las presents Constitutions en la ciutat de Barcelona, en casa de Hubert Gotart. Any de nostre Senyor. 1588. Núm. Registre: R. 29632.

3. Constitutions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del capitol de cort LXXXII de las corts per S.C.y.R. Majestat del rey don Philip IV nostre senyor celebradas en la ciutat de Barcelona. Any MDCCII. Barcelona: En casa de Joan Pau Marti, y Joseph Llopis Estampers, any 1704. Núm. Registre: R.12030.

S'han consultat altres textos jurídics menors relacionats amb les edicions de les Constitucions. Al mateix temps es detallen altres obres d'interès relacionades amb aquestes pero no localitzades a la Biblioteca de Catalunya:

1. Constitutions fetes per la Sacra Catholica Real Magestat del Rey don Phelip Rey de Castella, de Arago, de les dos Scililies etc. En la segona cort de Cathalunya per la dita Real Magestat convocada, y celebrada a tots los Regnes de la Corona de Aragó, en la Esglesia de Sancta Maria de la vila de Monço, en l'any MDLXXXVI. Barcelona-Casa Damià Bages. Any 1586. Núm. Registre: R.157954.

2. Constitutions fetes per la S.C.R. Magestat del Rey Don Phelip segon, Rey de Castella, de Arago, etc. En la primera cort, celebra als Cathalans en la Ciutat de Barcelona en lo Monastir de S. Francesch en lo Any 1599. Any 1603. Estampat en Barcelona en casa de Gabriel Graells y Giraldo Dotil. Núm. Registre: R.17027.

3. Constitutions fetes per la S.C.R. Magestat del Rey Don Phelip Segon, Rey de Castella, de Arago etc. En la primera Cort celebra als Cathalans, en la Ciutat de Barcelona en lo Monastir de S. Francesch en lo any 1599. Barcelona, Gabriel Nogues, 1635. Núm. Registre: R. 369896.

4. PEQUERA, Lluís de. Práctica, forma y stil de celebrar Corts Generals en Catalunya y matèries incidents en aquelles. Estampada de manament del molt il·lustre y fidelissim Consistori dels senyors Deputats y Oydors del present Principat de Cathalunya. Per Rafael Figueró, Any 1701. No a Biblioteca de Catalunya.

5. MELCHOS DE MACANAZ. Memorias. No a Biblioteca de Catalunya. Crítica d'un ministre de Felip V dels drets de Catalunya.

6. MARQUÉS DE SAN FELIPE. Comentarios a la Guerra de España e historia de su rey Felipe V. Madrid 1766. Propaganda anticatalana per part d'un personatge proper a la cort borbònica. No a Biblioteca de Catalunya. Es localitza, però, una altra obra que en fa referència: DEL CAMPO-RASO, J. Memorias políticas y militares, para servir de continuación a los Comentarios del Marqués de San Felipe. Madrid, Imprenta Real, 1792.

III. LES CAUSES DE MORT VIOLENTA.

A partir de l'anàlisi de les referències dels llibres d'òbits s'han pogut determinar diverses causes de mort violenta:

III.1. La pirateria. Aquest fenomen assotà el litoral català sobretot al llarg del segle XVI i apareix principalment associat als pirates berberiscs, provinents del Nord d'Àfrica, bàsicament de la costa algeriana. Les ràzzies berberisques, però, arriben fins a l'Atlàntic, i en ocasions, fins a la costa gallega.

Cal distingir, però, les incursions berberisques dels atacs otomans, que es reproduïen constantment a l'arribar a l'estiu fins que la victòria cristiana a Lepant aturà aquesta activitat. Els atacs turcs tingueren com a major èxit el saqueig de Ciutadella de Menorca l'any 1558, que, com es veurà, tindrà conseqüències en l'estabilitat del litoral i del Principat en general. L'any 1588, el 10 de juliol, l'armada otomana, governada per Baixà Piali ocupà Ciutadella i saquejà l'illa. Al *Manual de novells ardots* es pot llegir: "A 10 de juliol de 1558 vingué la nova com la armada turquesca havia presa la vila de Ciutadilla de Menorca y saquejada la gent" i també "A 24 de juliol 1558 trentenari i Consell de Cent hont se feu relació de com la armada turquesca era vista passat el faro de Messina y havia saquejat la ciutat de Sorrento en Nàpols y captivades passades nou mil persones y que deu dies tingueren xa Ciutadilla de Menorca y tota la Illa abrusantla y captivades passades cinc mil ànimes entre morts y presos..." (SALES 1989).

Els pirates berberiscs actuen, però, com a aliats de la flota otomana. Tots aquests fets crearen una gran inseguretat entre els ciutadans del litoral català. A més, les decisions reials no contribuïren de cap manera a tranquil·litzar la població. Per una banda, mentre la costa catalana quedava a mercè dels atacs berberiscs o otomans, protegida tant sols per unes poques galeres, el rei n'envia grans quantitats a defensar Xipre, Malta, Mers-el Kebir o Ora, el 1563, o les perdudes Trípoli o Gerba (1558-1560) (SALES 1989). Per l'altra, una decisió del dubitatiu rei Felip fa perdre els nervis als diputats i consellers barcelonins. Felip II decideix evacuar Menorca i traslladar els seus habitants a la Península. Evidentment això deixaria mans lliures als berberiscs per ocupar-la i bastir una base propera a Catalunya i crearia, sobretot a Barcelona, autèntiques bosses de desheretats que "*hauran de anar mendicant y perduts per altres terres, perdent y dexant tots llurs patrimonis...seria gran dany de tot lo Present Principat de Cathalunya y de tot Spanya axi per lo que dita Illa arriben moltes carns, bestiar, formatges y lana com que es lo pas dret y forsat de tot lo comersi de Spanya e Italia y no seria tant prest buydada dita Illa (...) quan seria plena y guarnida dels moros de Alger qui son molt vehins della y es Illa que te grans bestiar (...i es pot) ab poch gasto ferla inexpugnable...*" (exposició dels consellers barcelonins juntament amb els síndics menorquins davant del lloctinent general el 1570 a SALES 1989). Evidentment el rei es feu enrera.

Les localitats costaneres del Principat hagueren de prendre mesures per tal de defensar-se dels atacs. El litoral del Maresme s'omplí de masos fortificats i de torres de guaita, com pot ser la de Ca l'Alsina de Montgat, on un mas gòtic del segle XV, avui desaparegut, incorpora una torre de planta quadrangular el segle XVI, que encara es conserva. Aquesta torre estaria en contacte amb la talaia propera del castell de Montgat, reproduint un esquema de punts elevats de guaita (com Burriac, per exemple) i masos fortificats a primera línia de platja. En altres casos el rei proveeix la fabricació d'armes per a defendre la costa, com és el cas de l'ordre de fondre una "*culebrina grande y dos medios sacres*" per tal de "*hazer dellas una culebrina que alcance todo lo possible y sea bien reforzada, y del metal que quedare se hagan morteretes*" (comunicació de Felip II al virrei de València, a REGLÀ 1969).

Fins pràcticament les darreries del segle XVI se succeïren les ràzzies de pirates en la zona de la costa que actualment contempla Barcelona, el Barcelonès Nord i el Baix Maresme. Una d'elles fou la del dia 25 de juny de 1564, quan setze galeres fondejaren a la desembocadura del Besòs, atacant Sant Adrià, cremant part de casa de N'Alsina de Badalona i moltes garbes de blat, robant 355 ovelles de Badalona i capturant com a esclaus una dona i dues criatures (REGLÀ 1969):

"setze galeoltes de moros desembarcaren al cap de Besós (...) y corregueren fins a Sant Adrià y algunes cases de Badalona y cremaren part de terra de mossen Setantí (...) i unes garberes de forment y sen aportaren 355 moltons (...) i no cativaren sino una dona y dos minyons (i la gent de la terra) mataren alguns moros y apres se partiren del cap de Besós y passaren al cap de Llobregat" (Manual de Novells Ardots, a SALES 1989).

La zona del Maresme és possiblement la més fortificada a meitats del segle XVI. Es compta amb estructures de fortificació a Malgrat, Pineda, Calella, Sant Pol, Arenys de Munt, Arenys de Mar, Dosrius, Caldes d'Estrach, Argentona, Sant Andreu de Llavaneres, Cabrils, Mataró, Teià, Cabrera, Vilassar, Premià, Alella i Montgat. Moltes són també les esglésies que es fortifiquen. Es conserva un contracte de l'any 1539, per a fortificar la de Calella, entre *“los honorables senyers en March Mas, mestre d'axa, Barthomeu Camp de Sunyer pagès e Johan Morell mariner, obrés de la Sglesia parrochial (...) e mestre Pere (...) mestre de obres de esglesies...”* segons el qual es comprometia a fer les obres en vuit anys cobrant per elles 1100 lliures barceloneses i a *“emmarlatarla de rejoles y fer-hi ses espieres (...) E més se ha defer sobre lo portal de dita Sglesia dalt una defensa ab sos cantons i una espiera (...) (i al costat el campanar) ab dues bombardes y speieres”* (SALES 1989). L'església de Pineda, també al Maresme, presenta la següent inscripció:

“A 1 d'agost 1545 a punta de alba XI galiotas de turcs posaren la gent en la plage, cremaren les portes de la sglesia e moltes cases e mataren e cativaren LXX animas pujant fins a casa de Palau a miggiorn se tornaren en barcar Per reparo dels poblats ses fortificada esta sglesia de Pineda”

És evident que la costa del Maresme és amplament castigada al llarg del segle XVI i inicis del XVII, fet que provoca la massiva fortificació. De totes maneres fou una tasca penosa, doncs la manca de pressupostos endarrerí considerablement les obres, així com diversos plets feren enderrocar estructures ja bastides, com és el cas d'una torre que l'abat de Sant Feliu de Guíxols, senyor de la vila, hauria obligat a enderrocar als seus vassalls per haver-la construït sense el seu permís. S'organitzaren també diversos somatens per tal de defensar la costa, i a mesura que avançava el segle XVI la intensitat dels atacs descendí. Cal considerar-ho producte de la derrota otomana a Lepant i de l'esforç fortificador del litoral.

En la documentació de l'Arxiu Parroquial de Tiana apareixen dos òbits per causa directa d'una ràtzia de pirates berberiscs l'any 1585. Aquests anys encara presenten una forta activitat berberisca, que en alguns punts del país tindrien ajut morisc. És el cas de l'Ebre, on l'any 1588 el batlle i els jurats de Flix escriuen als consellers barcelonins demanant-los arcabussos i piques *“a causa dels avalots grans destos moriscos (de terra) (...) tenim molts dies ha XXUU galiotes de moros per esta costa y mar los quals salten en terra y van captivant molta gent y fent molts danys...”* (SALES 1989).

III.2. El bandolerisme. L'activitat de bandolers i lladres incideix en l'augment dels índex de mort violenta en les zones rurals i de muntanya del Principat. L'àrea de Montgat-Tiana, si bé es troba orientada vers la línia litoral, està rodejada de muntanyes que durant els segles XVI i XVII resultaren ideals per a amagar-se les quadrilles de bandolers. De fet tot el Maresme es troba rodejat de serralades i monts: el Montnegre, el Corredor, la Font de Cera a Alella i, en l'àrea més propera, la Conreria o Serra de Montalegre, que separa el Baix Maresme del Vallès. A més, cal imaginar-se que els turons que avui es troben ocupats per Montgat i Tiana, formant pràcticament una única conurbació, durant els segles XVI i XVII eren boscos, la *“muntada de Mongat”* i eren refugi, com es pot observar en la documentació adjunta, de lladres i bandolers.

El fenomen del bandolerisme s'estengué a la majoria de comarques catalanes. La gran quantitat de convocatòries a sacramental o somatén, així com els *“gitats de pau i treva”* (veure *infra*) donen claredat a la gran extensió geogràfica que abarcà el bandolerisme. Entre totes les comarques, destacaren dues per la seva alta densitat: la Conca de Barberà i el Barcelonès (GARCÍA 1985). Així doncs, l'àrea en estudi és veïna d'una de les zones més castigades (i no cal oblidar les relacions històriques entre el Baix Maresme i el Barcelonès). Els viatgers europeus de l'època es fan ressò de la perillositat dels camins. En aquest sentit Tièpolo el 1567 s'expressa amb els següents termes: *“pot assegurar-se que allí els viatgers no troben seguretat en cap moment, perquè aquelles comarques estan en totes parts infestades de bandits”* (GARCÍA 1985).

Ja en l'època la figura del bandoler aixecà entre els erudits profundes controvèrsies. Així, al llarg del segle XVII el tractament del tema està marcat per certa comprensió antropològica (GARCÍA 1985). Esteve de Corbera escriu: *“los catalanes son fagaces y atentados, temerarios y executivos, que no perdonan sus offensas, que se inclinan fácilmente a la vengança, cual avenidos entre si (...), ásperos y contenciosos, embidiosos y atrevidos, feroces y sanguinarios”* (GARCÍA 1985), i el jesuïta Pere Gil apunta: *“Son ayxi mateix los Cathalans en la yra y colera forts y durables: si prenen un home de terra, apenas despres y ha remey que li tingan bona voluntat y quels acontente. De hont se segueix que en los odis son tenaces y alguns son vengatius y perço antiguament y havia tants desafius y bandols, odis y rancors en Cathalunya”*(GARCÍA 1985). Fins i tot existeix tota una literatura, generalment de fulls volants que idealitza

i mitifica la figura de aquests personatges. Potser els més heroitzats són Jaume Masferrer, àlies “Tocason” i sobretot Joan de Serrallonga.

L'origen del fenomen ha estat tractat per diversos autors. Així, Joan Reglà (REGLÀ 1969) considera que l'aparició del bandolerisme ha de ser deguda a un desfasament existent entre una demografia en expansió i una economia subdesenvolupada. Matisa la seva evolució d'eminentment aristocràtic abans de 1539 i popular després. Són certament evidents les connexions entre el bandolerisme i la noblesa. El 1512 Francesco Guicciardini escriu *“tota la regió des de Perpinyà a Barcelona, i més enllà, són llocs de perill. La raó d'aquest desordre consisteix en el fet que molts cavallers i gentilhomes de Catalunya estan enemistats i mantenen contínues lluites entre uns i altres (...). Molts d'aquests senyors tenen llocs i castells sobre els quals el rei no exerceix cap autoritat, i en aquests llocs es recullen tots els criminals, els quals els senyors, per tenir més seguici, protegeixen i alimenten. D'aquest bandolejar, així se'n diu, se'n segueixen que aquests bandolers, escassos de diners i convençuts que tenen butlla per a fer-ho, es dediquen a l'assalt dels viatgers”* (ALONSO 1952). Segons Sales (SALES 1985) el bandolerisme es nodria de la ruïna d'una petita noblesa de muntanya, empobrida a partir de la Sentència de Guadalupe. Es tracta d'una visió ja apuntada per Pierre Vilar (VILAR 1973). Per a aquest investigador el fenomen s'origina per la contradicció establerta entre l'estructura de la Sentència Arbitrària de Guadalupe i *“l'excés d'homes i energies”* (VILAR 1973). I matisa que el seu punt de partida no té per que ser la muntanya sinó que aquesta és el seu refugi, i afirma l'existència d'un cert bandolerisme urbà, això sí, amb els mateixos protagonistes, la petita noblesa rural, que fou la més perjudicada per la Sentència de Guadalupe. Aquestes tesis totes elles reflecteixen una certa visió nacional del bandolerisme, expressada en crítics tan freqüents com *“Visca la terra y muyra lo mal govern”* (GARCÍA 1985).

Als grups de bandolers locals cal sumar-hi els nombrosos francesos que creuaren la frontera al llarg del segle XVI i XVII, ja siguin hugonots o no. La immigració francesa resultà important, com s'entreveu en les relacions d'òbits (veure *infra*), i part d'aquesta nodrí les files del bandolerisme. Fou tan important que la legislació imposa penes molt més severes (pena de mort) als francesos en contraposició als súbdits reials (veure annex legislació).

Ja s'ha indicat que l'àrea del Barcelonès i del Baix Maresme resulta especialment castigada per la xacra del bandolerisme. Es prenen diverses mesures per tal de lluitar-hi, i aquestes, a diferència de les preses contra la pirateria, són expressades en les diverses Constitucions de Catalunya. Es convoquen somatens i sacramentals per tal de perseguir les quadrilles i defensar viles i masos. De fet es compta amb dues morts en la documentació de Tiana d'homes que, convocat sacramental, foren abatuts per bandolers. Al mateix temps el rei pren una decisió que resultarà funesta per la pròspera indústria d'armament de Ripoll: la prohibició de fabricació i circulació de pedrenyals, expressada en la Constitució de 1585 (veure *infra*), però que, a la vista del gran nombre d'assassinats amb armes de foc al llarg del segle XVII, resultà, si més no, insuficient per tal d'aturar la proliferació de grups armats.

Altres mesures contemplades serien les de la recompensa o les punitives, com el marcatge al foc dels lladres (veure annex legislació), però tots aquests mitjans no solament serien insuficients sinó que contribuirien a la mitificació dels bandolers, mitificació que com hem vist ha d'anar lligada al rerafons polític que adquireixen els grups bandolers a partir de l'ensorrament del poder polític i econòmic de la petita noblesa local, i a la reacció lògica contra la “forània” Sentència Arbitral de Guadalupe.

III.3. Crims comuns. La delinqüència comuna fou la sortida lògica per a les grans bosses de pobresa i marginalitat que formaven part del paisatge urbà de moltes ciutats i viles de Catalunya. La zona en estudi es troba molt propera a Barcelona, i, per tant, sofriria, com es comprova en la documentació, l'assot d'aquesta delinqüència comuna. Pobresa, prostitució i picaresca intentaren ser controlades, ja sigui mitjançant institucions pies o a través de l'aplicació de la llei, en alguns casos molt dura (veure annex legislació). Per exemple, la pena podia ser molt més rígida en casos de robatoris que en casos d'assassinat o homicidi.

La delinqüència a Barcelona, tot i no arribar als nivells de ciutats com Sevilla, era força abundant, com presenta Pujades al seu dietari: *“No hi ha dar par que tot es ple de mala gent (...). Es llàstima de tants lladres com hi ha a Cathalunya, les presons están plenes y no si fa justicia (...) cosa brava del mal se fa en Barcelona (...) no hi ha justicia, tot son parsialitats descarades, seguir se n'ha moltes morts. Y esta vui (1 de març de 1603) Barcelona pijor que lo bosch de Cemiols o coll de Balaguer (...) sempre sentia robos y mai sentia executió de justicia (...).* (GARCÍA 1985).

Delictes comuns eren generalment els desacats i avalots, així com les agressions i els assassinats. Força generals aquests darrers, solament cal veure el cas de la ciutat de Lleida al segle XVII, on s'hi observa una enorme progressió d'aquests delictes, la majoria contra autoritats municipals o camperols benestants (IBARS 1984). En la documentació de Tiana consultada es compta amb diversos casos d'assassinats, essent el més espectacular el de Bernat Camps, mort al llit de divuit punyalades (veure *infra*).

Molts de cops aquest delicte anava lligat a un segon grup: el dels robatoris i atemptats contra la propietat. Força vegades l'assalt d'un mas o una casa per tal de robar-hi acabava amb la mort d'algun dels seus ocupants, generalment per arma blanca, al contrari de les accions dels bandolers, que preferentment usarien armes de foc. Aquest fet pot respondre a diverses raons lògiques. Per una banda les armes de foc són més útils, pel seu alcanç, en muntanya o camp. A part, són sorolloses i difícils d'amagar, doncs hi pesa una prohibició sobre elles. Per l'altra, els robatoris amb invasió de propietat privada generalment han de ser silenciosos, i en aquest camp les armes blanques, més fàcils de dissimular, són més útils.

De totes maneres s'observa un descens al llarg del segle XVII dels delictes contra la propietat en detriment d'un augment dels assassinats i agressions. A Lleida, de 1604-1605 a 1688-1689 els robatoris passen de constituir el 41,6% a un 11,6% dels delictes, mentre que les agressions físiques i els assassinats passen d'un 26,1% a un 58,8% (IBARS 1984). Aquest fet també és observable en la documentació de l'Arxiu de Tiana (veure *infra*). Això pot deure's a un major control i vigilància per part de l'administració de la propietat privada, i al mateix temps la frustració dels delinqüents podria provocar l'animadversió envers els funcionaris públics i l'augment conseqüent d'assassinats entre aquest grup.

Un tercer bloc de delictes dominants seria les ofenses contra la moral, com ara la bigàmia, la sodomia, el bestialisme, la violació i l'estupe, delictes controlats al mateix temps per la jurisdicció inquisitorial i real. D'aquests, els més durament castigats, amb la pena de mort, foren la sodomia i el bestialisme. La major part de casos de sodomia eren imputats a mariners italians. Pujades escriu sobre "*la mala casta italiana que 'ns ve a inficionar del que glòria a Deu està neta Catalunya*" (GARCÍA 1985).

Les penes imposades a delinqüents comuns per part de l'Audiència de Barcelona eren variades. Així, el 1575 foren un 0,9% d'execució, 4% de galeres, 65% penes pecuniàries, i els restants aconseguiren la llibertat, sigui per haver vençut la tortura, o per no haver-se dictat sentència, o per trasllat per malaltia a l'Hospital de la Santa Creu. Les presons eren preventives, en espera de la tramitació de les causes. Rara volta es dicta condemna a presó, precisament per la inestabilitat d'aquestes. La condemna a mort fou un fet més comú de lo que el percentatge suggereix. Els dietaris municipals estan plens de referències a penes d'*esquarterament*, forca o crema aplicades a lladres, assassins, falsificadors de moneda, sodomites... Així, per exemple, el 1543 foren esquarterades a Barcelona dues persones, tretze penjades i una decapitada. La seva commutació pot donar-se per raons de compassió: minoria d'edat, tenir la dona embarassada de set mesos o falta de proves, i al llarg del segle XVII enrolar-se als terços podia servir de commutació (GARCÍA 1985).

III.4. Accident. Ens resta un darrer grup observable en la documentació de Tiana: la mort per accident. Si bé té un sentit completament diferent a les morts emmarcables en els tres primers grups, hem cregut interessant incloure-les en el present estudi, doncs no es tracta de mort natural i la seva excepcionalitat feu que s'expressés el motiu d'aquestes morts en les relacions d'òbits. Així, comptem amb decesos per ofegament de pescadors, caigudes des d'arbres, llamps o enderrocs a les guixeres, activitat força comuna fins a temps recents a l'àrea de Montgat. Accidents "laborals", que no comptaven evidentment amb legislació associada, però que també expressen les condicions de treball d'una societat com la catalana durant aquells segles.

IV. LA LEGISLACIÓ

IV.1. Les Constitucions de 1495. Les Constitucions de Catalunya impreses l'any 1495 són un recull de tota una sèrie de disposicions jurídiques aplegades durant la Baixa Edat Mitjana que arrenquen dels Usatges i compilen les disposicions reials sobre tota una sèrie de comportaments legals. Aquestes Constitucions impreses tenen una vinculació oficial amb les compilacions manuscrites, formades per acord de la Cort de 1413, concretament amb la seva versió catalana, i esdevenen el primer recull legal imprès en l'àmbit de la Corona d'Aragó. Aquesta compilació, però, és mancada d'una confirmació oficial, apareixent tant sols com una impressió privada, orientada a un grup reduït de doctors o juriconsults: "*E per aço ab lo consell de doctors pràctichs en dits drets, la present obra es stada acabada e ab tota perfectio stampada*" (CONSTITUCIONS DE 1495, Proemi, fol. sense numerar). De totes maneres si bé no comptà amb una confirmació oficial sí que sembla que aquesta fou oficiosa, doncs la impressió està relacionada amb el recull de 1413 i té una certa continuïtat amb les Constitucions de Catalunya de 1585 i 1704, aquestes posseïdores ja de sanció oficial (FONT 1988).

Sobre la impressió del llibre, que sense cap mena de dubte reflexa els continguts de la Constitució de 1413, s'han debatut diverses controvèrsies. En el colofó d'alguns dels exemplars conservats es resol aquest problema: "*La present obra es stada stampada en la insigne ciutat de Barcelona. E acabada a XX del mes de Febrer any Mil CCC LXXXV*". A més, sembla molt possible que fóra impresa als obradors de Pere Michel i Diego Gumiel. Cal realitzar una sèrie de consideracions al respecte. El primer investigador que esmentà l'existència de dit colofó fou Haebler (HAEBLER 1904). El conegué en un exemplar ofert en el catàleg de la subhasta dels dies 18-19 de gener de 1894 de la llibreria Maisonneuve de Paris. Aquest colofó el duïen també altres exemplars, com el de la Biblioteca del Seminari Conciliar de Barcelona, desaparegut durant la Guerra de 1936-1939, el de l'Arxiu de Grigenti (Sicília) i possiblement el de la biblioteca d'E. Moliné i Brases, pel que sembla dir Palau (PALAU 1951). Brocà (BROCÀ 1907) creu que tan sols s'estamparia el colofó en una minoria d'exemplars destinats a la venda, mentre que en la majoria no, degut a que anirien destinats a persones i entitats oficials, i així s'evitarien sospites de lucre en la seva venda. Sobre la data d'impressió, aquesta sembla un error. Així ho creu Haebler, que afirma que Michel començà a treballar el 1491, morí durant la impressió del llibre i aquest fou acabat per Diego Gumiel (FONT 1988). Per confirmar aquesta dada Sanpere i Miquel (SANPERE 1904) creu que Michel és barceloní, tal i com apareix en altres colofons d'altres obres ("*...per Petrum Miquel, civis Barchinonae*") mentre que Haebler manté que és alemany (FONT 1988).

Finalment, cal realitzar una sèrie de conjectures sobre qui fou o foren els promotors de la compilació i la impressió, fet aquest força confús. Font (FONT 1988) apunta, basant-se en els estudis de Fita que aquesta seria obra d'una comissió de juristes que s'ocupà de la Cort de Barcelona de 1493 i molt possiblement també de l'anterior de 1481. Font, a més, suggereix que a part del paper jugat per la Cort de 1493 hauria de ser cabdal l'establiment, o reorganització, a partir de dita Cort, de la Reial Audiència de Barcelona, aquest mateix any, com a catalitzador de la publicació de l'incunable de 1495 (FONT 1988). La reorganització d'aquesta institució faria necessària la compilació de les lleis i usatges per tal de poder desenvolupar la seva tasca de manera eficient, i per tant, a partir d'aquest estímul s'imprimiria l'edició de 1495, llibre sobre el qual treballarem en el present estudi.

Cal indicar que la compilació de 1495 és encara un recull legislatiu plenament medieval, a diferència de les de 1585 i 1704. La legislació recollida es basa en diversos tractats:

-Usatges de Barcelona: Es tracta de la legislació més antiga recollida en l'incunable. Malgrat que no queden clars els seus orígens, sembla ser que el text es presenta com a resultat d'una promulgació de Ramon Berenguer el Vell i de la seva esposa Almodis, i que cal atribuir la compilació a un curial anònim de meitats del segle XII, a l'entorn de la Cort de Ramon Berenguer III o Ramon Berenguer IV. A partir d'aquesta compilació original al llarg del temps altres copistes i juristes anaren afegint-hi noves anotacions i capítols, molts d'ells basats en el *Liber Iudiciorum* o en textos romanistes. Aquests nous capítols es coneixen com a Usatges Adventicis, i a les darreries del segle XIII o inicis del XIV ja s'havia arribat en l'edició manuscrita més coneguda, la vulgata, als 169 capítols. Aquest èxit possiblement fou el que provocaria la seva traducció al català durant el regnat de Jaume I. El treball no queda complert fins a inicis del segle XV amb la inclusió dels darrers cinc capítols, del 169 al 174, possible obra dels legisladors de la Cort de 1413 (FONT 1988).

-Estatuts de Pau i Treva: La institució de Pau i Treva sorgí en el si de l'Església per combatre, en principi, els desgavells violents que sacsejaren les societats europees en el tombant del primer mil·lenni (FONT 1988).

Es basava en la seva autoritat moral i en l'amenaça dels càstigs espirituals corresponents, i aviat s'associà amb el poder civil per tal d'assegurar l'eficàcia de les mesures. Acollia dues institucions distintes: la *Pax Dei* o *Pax Domini*, que protegia els temples i els bens i persones eclesiàstics, així com a qui no tenia mitjans de defensa: dones, pelegrins, camperols... i la *Tregua Domini*, que s'incorporà com a intent d'eliminar les guerres internes. S'imposava als combatents una renúncia total a la lluita durant diversos dies (en principi de dissabte a dilluns), així com diverses festivitats de sants anuals. Els Estatuts de Pau i Treva queden contemplats en l'incunable de 1495 (FONT 1988).

-Primeres Constitucions reials i de Cúries: Es coneixen com a Usatges Originals i són les ordenacions legislatives fetes sota el regnat d'Alfons I, Pere I i Jaume I. Presenten una estructura senzilla, apareixent com a edictes d'un o pocs capítols, tractant d'aspectes particulars que amb el temps s'aniran ampliant, conexas-see ja des de ben aviat com a *constitucions* (FONT 1988).

-Legislacions de les Corts plenament constituïdes: Aquesta situació arrenca a partir de la famosa Constitució sorgida de la Cort celebrada per Pere II el Gran a finals de 1283 a Barcelona. A partir d'aquesta Cort ja es pot parlar d'unes Corts catalanes plenament constituïdes amb la representació dels tres estaments presidits pel rei, situació que durarà fins a la tràgica imposició del Decret de Nova Planta de 1716. Els postulats legals de totes aquestes Corts es recullen no solament en l'incunable de 1495 sinó també en les altres dos edicions de 1585 i 1704.

-Legislació personal del rei: En la compilació de 1495 també apareixen tot un seguit de disposicions reials deslligades completament de la decisió de la Cort. Aquesta potestat legislativa del sobirà ja apareixia esmentada en la Constitució de Pere el Gran (FONT 1988).

-Butlles pontificies: Apareixen sis butlles papals, dues del segle XIII i quatre més de les darreries del segle XIV o inicis del segle XV. Totes elles van destinades a regular diversos comportaments legals dels membres de l'estament eclesiàstic.

-Dret consuetudinari: Es tracta de dues redaccions escrites de dret feudal i sis capítols aïllats, també consuetudinaris.

-Dret local barceloní: *Recognoverunt Proceres* i *Ordinacions de Santacília:* El *Recognoverunt Proceres* és un privilegi concedit als barcelonins per Pere II el Gran el 1284. En ell el rei reconeixia a la ciutat els privilegis anteriors i n'acceptava de nous. Els prohoms barcelonins els aconseguiren aprofitant la crítica situació amb que es trobava el sobirà davant l'amenaça d'un atac francès a causa de la invasió de Sicília. Les *Ordinacions de Santacília* és el nom corrent amb que es coneix el text titulat *Consuetuts de la ciutat de Barcelona sobre les servituts de las casas e honors*. És probable que es tracti d'un recull fet a meitats del segle XIV per part d'un jurisconsult conegut amb el nom de Santacília sobre unes disposicions fetes per Jaume I. Consta de 70 capítols i tracta de qüestions derivades del veïnatge de predis i edificacions rústegues o urbanes. Encara que en un principi eren pensades per a la ciutat de Barcelona ràpidament s'extengueren a tot el Principat amb l'excepció de Tortosa (FONT 1988).

IV.2. Les Constitucions de 1585. És en la Cort de Montsó de 1533, sota el regnat de Carles I i presidides pel príncep Felip, quan es planteja la necessitat de realitzar una nova compilació de la legislació, constitucions i capítols de cort. Cadascun dels tres estaments tenia que designar les persones adients per tal de dur a terme dita tasca, però això no es feu, i no fou fins a la Cort de Barcelona de 1564 quan foren definitivament triat l'equip de compiladors.

De totes maneres la tasca fou complicada i es retardà en el temps. El treball dels jurisconsults fou redactat i una còpia enviada al rei, però aquesta es perdé i no es pogué obtenir el permís oficial per a la seva impressió. No fou fins a la Cort de Montsó de 1585 quan s'acordà posar al dia la compilació i finalment imprimir-la. Els compiladors triats pels tres estaments foren Onofre Pau Celles, Juan Cella i Nicolau Frexenet, substituït per Miquel Pomet. El rei designà a Miquel Cordellas, Martí Joan Franquesa i Francesc Puig (PONS 1995).

La tasca de compilació fou acabada el dia 18 de desembre de 1588 i immediatament impresa. Aquesta dugué el següent títol: *Constitucions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del Cap. de Cort XXIII de las Corts per la S.C. y Reyat Maiestat del Rey don Philip nostre senyor celebrades en la vila de Montso. Any M.D.LXXXV*. Clou el volum el colofó *Foren stampades las presents Constitutions en la ciutat de Barcelona*,

en casa de Hubert Gotart. Any de nostre Senyor. 1588. Aquest volum conté tota la relació de comtes i reis, completant la de l'incunable de 1495, així com disposicions, usatges, capítols, actes de cort i dret assimilat.

En la mateixa edició s'hi adjuntaren dos volums més:

-Vol. II: *Pragmàtiques y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del Cap. de Cort XXIII de les Corts per la S.C. y Reyal Maiestat del Rey don Philip nostre senyor celebrades en la vila de Montso. Any M.D.LXXXV. Volum segon. En Barcelona. Any M.D.LXXXVIII. Estan taxats los tres volums en sis lliures.* Presenta el següent colofó: *Foren estampadas las presents Pragmàtiques, y altres drets de Cathalunya, en la Insigne y leal ciutat de Barcelona, en casa de Hubert Gotart. Any de la Natividad de nostre Senyor. 1589.*

-Vol. III: *Constitucions y altres drets de Cathalunya superfluos contraris, y corregits compilats en virtut del cap. de cort XXIII de las Corts per la S.C. y Reyal Maiestat del Rey Don Philip nostre senyor celebrades en la vila de Montso. Any M.D.LXXXV. En Barcelona. Any M.D.LXXXVIII.* No presenta colofó.

IV.3. Les Constitucions de 1702. L'any 1701 es reemprengué l'activitat legislativa de les Corts catalanes, després de gairebé un segle d'inactivitat. Les darreres corts celebrades són les que, presidides per Felip II es desenvoluparen l'any 1599. Durant el segle XVII tant sols cal esmentar les accidentades corts de 1626, que restaren inacabades i sense norma legal (PONS 1995).

Per tal de preparar unes noves corts la Diputació de Barcelona feu estampar el següent llibre:

Pràctica, forma y stil de celebrar Corts Generals en Catalunya y matèries incidents en aquelles. Estampada de manament del molt il·lustre y fidelíssim Consistori dels senyors Deputats y Oydors del present Principat de Cathalunya. Per Rafel Figueró, Any 1701.

Les darreres corts generals foren força profitoses per Catalunya. En aquest sentit un dels ministres de Felip V s'hi referí amb les següents paraules: *“lograron los catalanes cuanto deseaban, pues ni a ellos les quedó que pedir, ni al rey cosa especial que concederles, y así vinieron a quedarse más independientes del rey que lo está el Parlamento de Inglaterra.”* (MELCHOS DE MACANAZ, *Memorias, I cap. V.* a PONS 1995). El marquès de San Felipe, de parella mentalitat colonial, encara fou més contundent: *“No se estableció en estas cortes ley alguna provechosa al bien público y a modo del Gobierno; todo fué confirmar privilegios y añadir otros que alentaban a la insolencia, porque los catalanes creen que todo va bien gozando ellos de muchos fueros.”* (MARQUÉS DE SAN FELIPE, *Comentarios a la guerra de España e historia de su rey Felipe V,* Madrid 1766, a PONS 1995).

Les corts s'allargaren fins a 1702, acordant-se 96 constitucions, capítols i actes de cort, imprimint-se l'abril d'aquell mateix any. Es decidí reimprimir els tres volums estampats el 1588, adjuntant-hi els acords presos en la cort de 1599 i els resultats de la reunió de 1702, així com actualitzar el llistat de comtes de Barcelona i reis d'Aragó. Així doncs, es donava continuïtat als resultats de 1588, que es prenien com a base de la nova estampació. En aquest sentit cal assenyalar que pràcticament el cos central de les constitucions de 1704 són una còpia de les de 1588, senyal inequívoca que es donava validesa a aquella legislació. Els canvis s'incorporaven pel que respectava al dret paccionat, mentre que es mantenia intacte el corpus de pragmàtiques.

Es creà una comissió per tal de treure a la llum la reedició. Aquesta estava formada per fra Baltasar de Montaner i Çacosta, abat del monestir de Sant Cugat del Vallès, el doctor Josep de Solà i Guardiola, donzell, i el doctor Salvador Massanès de Ribera, ciutadà, en representació dels tres braços o estaments. El resultat fou la següent compilació:

Constitucions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S.C. y R. Majestat del Rey don Philip IV nostre senyor celebradas en la ciutat de Barcelona. Any M. DCC. II. Volum Primer. Barcelona: En casa Joan Pau Martí y Joseph Llopis estampers, Any 1704.

Pragmàtiques y altres drets de Cathalunya. Compilats en virtut del cap. de cort XXIV de las Corts per la S.C. y R. Majestat del rey don Philip nostre senyor, celebradas en la ciutat de Barcelona. Any M. DCC. II. Volumen Segon. Barcelona: en casa Joan Pau Martí i Joseph Llopis estampers, Any M. DCC. IV.

Constitutions y altres drets de Cathalunya superfluos, contraris y corregits, compilats en virtut del cap. de cort XXVIII de las Corts per la S.C. y reyal Majestat del rey don Philip nostre senyor celebradas en la vila de Montso. Any M. D. LXXXV. Volum Tercer. Barcelona en casa de Joan Pau Martí i Joseph Llopis stampers, Any 1704.

L'edició fou costejada per la Generalitat de Catalunya sota l'administració dels diputats i oïdors, adjudicant-se l'obra a subhasta dels impressors de Barcelona. Un incendi on s'emmagatzemava l'obra provocà la destrucció d'un gran nombre d'exemplars, fet del qual en resultà la dificultat posterior d'adquirir-la (PONS 1995).

V.CONCLUSIONS.

El treball que hem realitzat pretén sistematitzar una sèrie de dades sobre les morts violentes al Principat durant els segles XVI i XVII. La bibliografia sobre el tema és força escassa, encara que sí que es compta amb abundants articles i monografies que parlen sobre les activitats piràtiques o de bandolers. Sobre els crims comuns és més complicat trobar bibliografia específica.

La legislació sobre el tema ens remet, com s'ha vist, a les diverses Constitucions editades, i a uns pocs estudis sobre les mateixes. Cal assenyalar que ens hem adreçat directament a les edicions originals, que han estat transcrites en els capítols que ens interessin. Així doncs, el tema de la mort violenta ha estat poc tractada pels investigadors. De totes maneres si contrastem la legislació amb les introduccions dels llibres d'òbits de Tiana estudiats podem arribar a una sèrie de conclusions:

-La pirateria ha estat un dels flagells que durant el segle XVI i el primer quart del XVII ha acosat més les costes, i les valls de penetració cap a l'interior, del Principat de Catalunya. La costa del Maresme es fortifica, creant uns sistemes de defensa que en part contribuiran a fer descendre l'activitat piràtica, sobretot a partir de la derrota otomana a Lepant. De totes maneres les incursions són, com s'ha vist, constants, i fins i tot esglésies com les de Pineda o Calella es fortifiquen. Pel que respecta a la legislació, les Constitucions de Catalunya no s'hi refereixen, però sí que s'ha trobat diversos textos sobre comunicacions entre consellers de Barcelona (veure *supra*), que ens adrecen al tema. El que és clar és que la legislació de defensa i protecció devia de ser municipal, com l'ordre dels consellers de Gavà de construir una torre de defensa a la desembocadura del Llobregat. L'àrea de Montgat-Tiana tampoc s'escapa dels atacs, i la documentació ens remet a dos morts per atacs pirates el dia 31 de juliol de 1585, *Pere guasc* i *Salva* "lo qual mataren los moros".

-Les morts per atacs de bandolers o lladres plantegen més problemes d'identificació en els textos. En aquest cas no són tan clares les atribucions, i solament en dues de les introduccions es pot discernir clarament que es tracta de morts directament relacionades amb els bandolers. Són homicidis a causa de persecucions de bandolers, un cop convocats els sacramentals: *Antoni Cirera* (3 d'abril de 1614) i *Enric Cudina* (22 d'octubre de 1616). Hem inclòs la legislació sobre la convocatòria de somatens i sacramentals (veure *supra*), una pràctica força utilitzada en l'època per a la defensa d'àrees bàsicament rurals i per a la persecució de criminals i bandolers.

-Comptem en la documentació amb una gran quantitat d'entrades en els llibres d'òbits de morts per "escopetada" o "punyalada". És difícil determinar si es tracta de morts per actuacions de bandolers o per crims vulgars, relacionats amb tota seguretat amb robatoris. De totes maneres el terme bandoler, com s'ha vist, l'hem associat generalment a quadrilles que més o menys posseïen una certa tendència a la lluita social o fins i tot política. Els lladres vulgars no han posseït mai cap tipus d'intenció de lluita, i van associats molt més al crim vulgar. Així, els crims d'escopetada" es poden referir a morts per bandolerisme o per lladres vulgars. De totes maneres, creiem que cal classificar-los com a crims vulgars, doncs quan un mort és per acció de bandolers, la documentació ho especifica.

-L'elevat nombre de morts per arma de foc al llarg del segle XVII ens orienten vers una controvèrsia. Les Corts de 1585 prenen, com ja s'ha vist, una decisió que suposarà un daltabaix per a la florent indústria d'armes de Ripoll: la prohibició de fabricació d'arcabussos pedrenyals. Aquesta decisió pretén aturar l'alta sinistralitat dels camins catalans, infestats de bandolers. De totes maneres és evident que les mesures no serviren per a massa cosa. I possiblement la raó cal cercar-la en les dimensions de les armes prohibides, menys de tres pams, mentre que la documentació ens indica ("escopetades") que es continuaren usant armes llargues i que lluny d'aturar robatoris i assassinats, la xifra augmentà espectacularment a llarg del segle XVII. Les mesures coercitives, com marcar lladres al foc, o les recompenses per caps de bandolers tampoc semblen servir de massa (veure *infra*). La decisió de les Corts sembla més un producte dels dubtes constants de Felip II que no pas una afirmació lògica i racional.

-Tant la documentació com la legislació incideixen en l'elevada presència de francesos en el territori català. Aquest fet cal cercar-lo en els alts índex d'immigració occitana i francesa que es desenvolupen al llarg del segle XVII. Molts d'aquests immigrants nodriren les files del bandolerisme, i aquest fet queda reflexat en l'enduriment de penes per a aquest col·lectiu, en contraposició amb els súbdits locals.

-Els casos de crims comuns clars en la documentació estudiada són pocs, i destaquen per la seva minuciosa descripció, quasi policíaca. Un d'ells és el del carnisser Bernat Camps, mort el 22 de setembre de 1595, al seu llit, de nit i al costat de la seva dona, per divuit punyalades. L'acurada descripció de la mort sembla respondre a la necessitat de conservar dades un cop enterrat per tal d'actuar, si es dona el cas, contra els possibles assassins.

-La legislació per homicidi o assassinat, que arrenca dels Usatges i ja present en les Constitucions de 1495 és curiosa. El càstig és el desterrament, una pena molt més lleu que la que en alguns casos s'aplicava a delictes que a priori podem considerar com a menors, com ara robatoris. En molts casos aquestes faltes es pagaven amb la mort. Aquests fets costen d'entendre en la societat actual, però cal considerar que eren altres èpoques i que la legislació s'adaptava al moment. També costa d'entendre la duresa amb què es castigaven determinats "crims" com el bestialisme o la sodomia, així com els consells d'evitar la contractació per part de l'administració d'adúlter.

-El testament d'Elionor Matheu (1654) que s'ha transcrit expressa una altra de les grans desgràcies de l'època (veure *infra*): el segrest i l'esclavatge a Alger. En aquest testament es cedeixen una quantitat de diners per al pagament del rescat de *Gabriel Matheu y Alsina*, "*vuy esclau en lo Guer*" (veure *infra*). Aquesta costum per part dels pirates era força comuna, i ja hem vist que les incursions acabaven amb segrestos (com en el cas de la ràzcia de Ciutadella). L'únic sistema, i sembla que poc efectiu, era el de pagar rescat, en aquest cas "*trenta lliuras de moneda Barcelonesa*".

Finalment cal recordar que la interpretació de les dades és parcial, un assaig a petita escala sobre uns documents i una zona molt concreta de la costa catalana. Però és significativa d'uns fets i un període històric que pot extrapolar-se a la totalitat del Principat, i que pot esdevenir la base de treballs ulteriors més profunds sobre violència, que inclouin documentació que en el present treball no hem pogut, lògicament, incloure, i que contribueixin a esclarir una mica més tot aquest procés històric.

ANNEX 1. TRANSCRIPCIONS DELS LLIBRES D'ÒBITS.

A) LLIBRES D'ÒBITS.

*Llibre I d'òbits.

-Bit de pere guasc

Lo darer dia del mes de juliol del any 1585 mori pere guasc alls vilar lo qual mataren los moros norebe ningun sacrament alla sua sepultura noy ague sino (m. masia)

Als () de agost de 1585 se li feu un cantar y vay aver vi pus donaren los de caritat per acadahu.

-Salva

Lo darer de juliol de 1585 mori Salva de premia lo qual mataren los moros y no rebe ningun sacrament no ague alla sepultura sino macia.

(Llibre I d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 58)

-Marti

Dijous als 24 de noembre del any 1594 per mi toni valls prevere y vicari perpetuo de tiana fonc enterrat lo cos den marti de la vila de gostanti del camp de tarragona olim ostaler de la ciutat de barsalona lo qual treballava a la guixera y lo prengue una solsida no rebe ningun sacrament fonc enterrat en lo sementiri de tiana y lo divendres li fonc fet cos present ab dos preveres y per lo enterrament de cos present nos dona lo mestre que (arencavelogis) ques un mestre de cases stranger tots los drets no dona de caritat deu reals sinch dines.

(Llibre I d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 83)

-Barnat Camps

Als 22 de setembre del any 1595 per mi toni valls prevere y vicari perpetuo de tiana fonc enterrat lo cos den bnat camps carnicer desta parrochia de tiana no rebe ningun sacrament per que lo mataren en son lit de nit al costat de sa muller al qual li donaren 18 punyalades les quals totes foren mortals si no una que tenia en la cuixa lendema li feren eyxida que li feren offici cantat y hague quatre preveres lo rector y vicari de (lella) y son vicari y lo vicari de badalona fonc los donat de caritat 4 lliures a quiscu deu lo tingue al cel

(Llibre I d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 84)

-Monserrat Serra

Vui divendres als 7 de febrer any 1603 fonc enterrat lo cos de monserrat Serra, lo qual mataren ab un cop de pedrenyal en casa den nadal (conforme diuen) uns ladres que volian robar en la casa (confessa), y no rebe alma sacraments per no ser ja temps.

Los drets del rector primo de parrochia	3 lliures
Item per portar lo cos de casa	3 lliures
Item per ferli un offici cantat dobla ab lo vicari y scolans	5 lliures
Item per dret de creu	1 lliura
Item per dret de caldareta	6 diners
	12 lliures 6 diners

(Llibre I d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 98)

-Gabriel Cameny

Vui divendres als 2 de setembre () fonc enterrat lo cos de gabriel cameny no rebe los Sagramens pq lo mataren en casa den cany per robarlo mori promptament.

() ala sepultura tres primers () offici doble y () general.

Los drets del rector son primo de parrochia	3 lliures
Item dret de portar lo cos de casa	3 lliures
Item dret de creu cardareta	1 lliura
Item majoria de preveres	6 diners
Item (alforja) general	6 diners
Item ministerio demisa major	6 diners
Item dret de caps cuberts que quinze() diner	4 lliures
Item lo () y la crida al () offici doble ab los scolans	5 lliures

(Llibre I d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 103)

-Antoni Cirera

Als 3 de Abril any 1614 fonc enterrat lo cos de Antoni cirera fadri no rebe Sagramens pq anant perseguint los bandoles al bosch de montalegre lo mataren.foren a la sepultura dos preveres y un studiant

Los meus drets son pq per dret de parrochia	3 lliures
Item per dret de creu	1 lliura
Item per dret de administracio de missa	6 diners
Item per dret de caldareta y (alforja) general	1 lliura
Item per dret de caps cuberts () catorze () diner	3 lliures 6 diners
Item majoria de preveres	6 diners
	10 lliures 6 diners

(Llibre I d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 125)

-Anrich Cudina

Als 22 de octubre 1616 fonc enterrat lo cos de Anrich codina pages y hostaler de la parrochia no rebe los Sagramens per quel mataren los lladres al bosch de mont alegre mentre los perseguia com a (capita Sacramentale) per odre del virey. foren ala sepultura quatra sacerdots y un studiant.tenia fet testament en mon poder.

Los drets del (rector) que per dret de parrochia	3 lliures
Item per dret de portarlo cos de casa	3 lliures
Item per dret de creu	1 lliura
Item per dret de caldereta	6 diners
Item per dret de incenser	6 diners
Item per alforja general	6 diners
Item per dret de ministerio de missa	6 diners
Item per dret de maioria de preveres	1 lliura
Item per dret de caps cuberts eren vuyt (ater) di(ners)	2 lliures
Item per la aprisia de testament	5 lliures
Item per la publicasio del testament	5 lliures
	20 lliures i 24 diners

(Llibre I d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 135)

-Joana Umberta
Viuda

Vuy als 15 de Març dia de Sta.Madrona 1623 fou enterrada Joana Umberta Viuda rebe losagrament dela extremaunsio que caigue per una scala y no parla mes ja avia rebut abans lo Viatic y confessada feu testament a 24 de abril 1622. fou a la sepultura quatre capellans y lo () de badalona donaren de caritat a cadahu qui foren 6 lliures.

Los drets del rector son	
() parrochia ()	3 lliures
Item dret de traure lo cos de cassa	3 lliures
Item dret de stremuncio de nit ()	3 lliures
Item dret de creu ()	1 lliura
Item dret de incensar, candeleres y caldereta a sis dines cadahu	1 lliura 6 diners
Item dret de alforja general	6 diners
Item majoria de preveres a 4 diners	1 lliura 4 diners
Item caps cuberts ()diners() 30	7 lliures 6 diners
dret de diaca y sots diaca	2 lliures
administracio de missa	6 diners
Item dret de aprisia de testament	5 lliures
Item de publicar testament	5 lliures

(Llibre I d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 152)

***Llibre II d'òbits.**

-Joan ribet als
lo minyo

Vuy dimecres als sinc de nobembre 1631 fonc enterrat lo cos de Joan ribet alies lo Minyo bargant del Regne de frança mori a casa den Mari caigue de una olivera y lo mateix dia mori rebe los sagraments de la Isglesia, fou enterrat per lo() y Vicari ab missa cantada no tingue mes, Joan ribet alies lo pillart son parent paga sols 8 lliures perlo de la missa.

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 22)

-Enterro de francesch
Gaixies

Vuy diumenge als setze de juny 1632 fou enterrat lo cos de francesch Gaixies fadri ciutada de Barcelona lo mataren a la muntada de mongat ab una punyalada, es nebot den deu de mogoda, no rebe ningun sagrament. Vuy dilluns seliadat offici cantat demorts ab Nostrum. Mos drets son quatre lliures dela meitat() conforme les constitutions de Tarragona.

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 22)

-Vuy diumenge als 28 de octubre 1635 fonch enterrat lo cos de Vestida caigue de una olivera en lo terme de badalona rebe lo Sacrament dela extremunsio, foren ala sepultura tres sacerdots y lo mestre donaren de caritat 4 lliures los drets del Rector.

Primo dret de parroquia	3 lliures
Item dret de traure locos de casa	3 lliures
Item dret de creu	1 lliura
Item dret de bordons	2 lliures
Item dret de candeleros, salpifer, caldereta	1 lliura 6 diners
Item dret de preveres a 3 diners eren 3	9 diners

Item dret de caps cuberts eren 14	3 lliures 6 diners
Item dret de alforja general	6 diners
Item dret de administratio de misa major	6 diners

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 34)

-Miquel Sola alies
resanguer bergant

Vuy dia de nostra Sra. als dos de febrer mil Sisent coranta fonc enterrat lo cos de Miquel Sala alias resanguer bergant frances remence a badalona podave ab lo mitjer den Galceran li tiraren escopetades deles quals mori rebe lo Sagrament de la penitencia y extremaunsio y feu testament en nostre poder. Fou soterrat apres de migdia per causa de la (Visura), foren ala sepultura Rector y Vicari

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 51)

-Pau rovira
fadri soldat

Vuy dimarts als onze de Juny mil Sis Sents coranta y un se son fetes les onres de Pau Rovira fadri mori ala guerra en lo spital de Reus fou ala sepultura sis sacerdots seculars diguerenseli tots los dos officis dobles tot ab un dia donaren de caritat per cada capella sis reals () reals per cada offici y dinar 3 lliures
12 diners

Los drets del Rector y un cantar se li feu air dilluns (gasta) la viuda rovira 1 lliura

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 55)

-Vuy dilluns als set de octubre Enterro de un pobre trobaren mort sota del pont de mongat ques presum lo mata un llamp que feu a la nit a mongat y escarda lo dit pont de mongat() qui ere ni li trobaren cosa de diners.

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 82)

-()

Vuy disapte als vintivuyt de juliol mil sis cents coranta y sis fonc enterrat lo cos de Joan Garros alies pes de tula frances, estava en casa de Antoni Guardia masover del Sr. Ramon Gorxado, mori sens sagraments de una desgracia ab una carreta fonc enterrat perlo Rector y Vicari agostat lo dit Antoni guardia en lo Enterro y ab les 4 lliures dels drets 5 lliures

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 92)

-Enterro de un saboya

Vuy diumenge als 30 de maig 1649 fou Enterrat un saboya mori ala guixera den galceran de una caiguda de prompte no fou a temps stremuntio

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 107)

-() als set de març 1651 se digue un cantar perlanima de pere gasco bergant pescador mori negat enmar noseli () altre be y () a confrare de ()

(Llibre II d'òbits de la Parròquia de Tiana. Fol. 110)

***Llibre III d'òbits.**

-Canyelles

Als Sinc del mes de Mars del any mil sis Cents setanta y sinch fonc enterrat lo cos de Miquel Canyelles marxant mori de una scupetada. Sols rebe lo Sagrament de la penitencia no feu testament.

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 4)

-Torras

Als trenta de Desembre del any mil Sis Cents Setanta vuit fonch enterrat en lo Sementiri dela parrochia Iglesia de Tiana lo cos de Bertomeu Torras fadri mori de una ascupetada no rebe ningun Sagrament ni feu testament assistiren al enterro onse sacerdots donaren de caritat vuit rals y dinaren a la Rectoria y la Casa paga lo dinar

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 12)

-Rovira

Als vuit del mes de fabrer del any mil sis Cents Vuitanta fou enterrat lo cos de francesch Rovira del Torrent pages de Tiana mori de una ascopetada y no rebe ningun Sagrament feu testament en mon poder als Vintysis de Juliol del any mil sis Cent Setanta Nou assistiren diset Capellans y se feren les honres lo mateix dia donaren de caritat a cada sacerdot Vint reals y dinaren ala Rectoria y la Casa paga lo dinar

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 13)

-Planes

Als 22 de Juny de 1681 fou sotarrat Pere Joan Planes lo qual mataren ab scopetada y ere del bisbat de Solsona en lo sementiri de esta Iglesia de tiana

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 15)

-Cos de Pons Vilar

Als trenta y un del mes de Agost del any mil sis Cents vuitanta y vuit fonch enterrat lo cos de Pons vilar lo qual mori de una escopetada; rebe tots los sagraments de santa mare Isglesia y no feu testament.assisti al enterro lo Rector cant solament.

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 27)

-Cos de Joan Gerona
ja son fetes les honres
a 21 de febrer 1692

Als vint y vuit del mes de febrer del any mil sis Cens noranta en lo sementiri dela Iglesia parroquial de Sant Cipria de Tiana fonc enterrat lo cos de Joan Gerona fadri mori de una escopetada no rebe ningun sagrament assistiren al enterro sis sacerdots donaren de Charitat a cada un vuit reals. Los sacerdots dinaren a la rectoria y la Casa paga lo dinar y pagaren los drets parroquials que son vint reals

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 30)

-Cos de Miquel Carbonell
de Badalona

Als vint y un del mes de Juliol del any mil sis sens noranta y set en lo sementiri de la Iglesia Parroquial de Sant Cipria de Tiana Bisbat de Barcelona fonch enterrat lo cos de Miquel carbonell pages de Badalona, mori de escopetada no rebe ningun sacrament ni feu testament, assistiren al enterro sis sacerdots donaren de charitat a cada un deu reals pagaren lo dinar, los drets y la charitat del ofici.

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 48)

-Cos de Jacinto Sala
ja son fetas las honrras

Als deu del mes de Dezemebre del any mil sis sens noranta y set en lo sementiri de la Iglesia Parroquial de Sant Cipria de Tiana Bisbat de Barcelona fonch enterrat lo cos de Jacinto Sala treballador mori de escopetada y no rebé ningun sacrament, assistiren al enterro dos sacerdots, y se li digue un ofici i era de cardona, o del vehinat de dita vila.

(Llibre III d'obits de la Parròquia de Tiana. Fol. 52)

B)LLIBRES DE TESTAMENTS.

***Testament d'Elionor Matheu (1654)**

En nom de deu y de la humil Verge maria Concebuda sens macula de pecat original Amen. Jo Elionor Matheu Mayor; Viuda () del () Joan Matheu de Mongat parroquia de Tiana estant desganada en mon llit dela qual () morir estant empero en mon seny, sana memoria y ferma loquela per la gratia de deu fai y orden mon ultim testament una ultima voluntat mia en y enloqual encomano la mia anima a mon deu y creador()amen.() y de la mia anima ()al present Pere llor vuy Rector de Tiana, y a Pere matheu, als quals mes carament puch prech y haells plen poder dono que si a mi me esdevindra morir, ans de fer e ordenar altre testament, ells tots dos o lo hon in absentia o defalliment de altre don plen poder tots dos junts, o, acada un en particular per que () o exiquesca cumplesca o complexca aquest present meu testament, o darrera voluntat mia, segons que permis baix trobaran scrit y ordenat. Eligesch la sepultura al meu cos fahedora en lo sementiri y vas de la cisa de la Iglesia parroquial de Sant Cipria de Tiana; per la qual sepultura novental y Cap de any en dita parroquia aont sere enterrada trenta lliuras moneda Barcelonesa. Item deix a Gabriel Matheu y Alsina vuy esclau en lo Guer per ajuda de son rescat vint lliuras de mon dot,() cas loque deu no vulle moris ans de ser rescatat vull que las ditas vint lliuras son () per la anima mia y lo enterro novental y Cap de any deu lliuras, que ab les trenta lliuras seran coranta lliuras. Item vull y mano que el que resta de las dos Centas lliuras tinc per a testar de mon dot sian destruidas per mos fills, so es a Pera Matheu per los serveis y bon tracte he rebut dell y de sa casa li dex sinquanta lliuras barcelonesas las restants sian partidas ab los demes fills meus ço es Antoni Simon, francesch y joan; tots los altres empero bens meus mobles e imobles aguts y per aver seus drets y () y que pertanyen e pertanyer puga faig hereu a antoni matheu fill meu, y morint sens fills ni fillas que no tinguen a edat de fer testament, en tal cas hereto als demes fills de gran en gran ab las matexas condicions que al primer. Aquesta es la mia y ultima voluntat y derrer testament lo qual vull que valga per () o testament o de la mallor () per dret y Justicia valer podra; anullant tots y quals altres testaments () que hi agues algunas o moltas de les derogatorias; fet en la Casa de Mongat en ma casa() testimonis Cridats per boca y pregats de dita testadora son treballador en dita casa den Matheu fet vuy als() de mar any de la nativitat del Senyor de mil Sis cens cinquanta quatre.

Signum mei est Joannis Rossell Rector Sancti Cipriani de Tiana diosesis Barcinonensis notarii per tota parrochia qui () rogatus et requisitus huni clausitu die quarto mensis nouembris anno a nativitatibus domini millessimo quinquagesimo (sic) quarto.

ANNEX 2. TRANSCRIPCIONS DELS CAPÍTOLS EMPRATS DE LES CONSTITUCIONS DE CATALUNYA.

A) CONSTITUCIONS DE 1495.

***De homicidi.**

-Usatge.

Si algu homicidi sera provat o convençut venga en ma dels proïsmes del home mort e del senyor dells sino volra fer dret o no pora a fer lur voluntat sens mort. (Foli CLV)

-Pere III a la Cort de Perpinyà.

Part aço ordenam e statuim que algu qui (d) homey diffinició o remissió de nos o de altre daquen avet potestat reebra no pusca tornar o esser o star en loch on lo mort stava per o dits. V anys del temps dela remissió obtenguda comptadors si donchs no ha feta composició o avinença ab los fills o cosins pus proïsmes del mort. Si en pero lo homey en batalla sera perpetrat lavors lo reebert la diffinició: o remissió de aytal homey de entrar en lo dit loch per II anys tant solament volent abstenir si donchs ans ab la present no va avengut o haura composat segons que damunt es dit i si lo contrari per algun daquiavant ha assetjat la diffinició o remissió del homey ab deliberada pensa o en baralla comes aell feta sie nulla evana ipso facto. En aquest enpo coses no volent esser compreses o enteses aquells que si deffenent o en altra manera en casos leguts de dret homeys se devendra perpetu. (Foli CLV)

-Capítol XVI

Part aço confermant la constitució per nos feta en la cort de perpenya qui comença per tot aço ordenant e statutint etc. Encara en aquella aiustan statuim que la dita constitució haja loch e sie situada en los guiatges per nos es qualque altres daci avant fahedors com en frau & la dita constitució aytals guiatges sien vists esser fets. (Folis CLV-CLVI).

B) CONSTITUCIONS DE 1585.

***De furts i latrocinis**

-Carles I en la quarta Cort de Montsó. Any 1542. Cap. X.

Volent proveir a molts desordres, y abusos fins aci fets, sobre cosas furtadas, y robas dels encarcerats, statuim y ordenam que si furts seran aportats en las presons, o en las casas dels jutges de cort, axi de robas, or, argent, o pecunias, o altras qualsevol cosas, que aquellas que hajan esser posadas en una caixa per en aço faedora, la qual estiga en la sala de la preso de Barcelona, de la qual haja de tenir les claus, lo qui te carrec de la almoyna dels pobres presos, y sens ell no si puga obrir, y dels dits furts que en dita caixa seran posats, se haja de fer inventari, o memorial per lo scriva de la causa, y sie ligat ab la roba: e no resmenys los procuradors fiscals, o altre dells haja de scriure la dita roba en un libre, segons estara designada en dit memorial: e lo mateix sie fet de la roba, diners, armas, y altras cosas que los presos dexan als carcellers, o los carcellers los leván, quant entran en la preso. E lo mateix sie servat en las presons de la vila de Perpinya. (p. 467)

-Felip Príncep i Lloctinent de Carles I en la Primera Cort de Montsó. Any 1547. Cap. XXXXII.

Statuim e ordenam que havent confessat los ladres, de qui es la roba furtada en poder dells trobada, o per ells denunciada, sie restituida per los jutges de cort, almenys prestada per aquells ydonea cautio de restituirla, a arbitre de la cort, sis mostrara no esser de aquells: de la qual cautio no se haja de pagar salari, ni despesas algunas, y que en la prova de qui es la roba furtada per lo ladre que la havia robada, o furtada, sien tenguts per ydoneos testimonis los domestics, y familiars de la casa de aquell a qui dita roba sera estada furtada, y que la present constitució sie extesa per tot lo Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya. (p. 467)

-Felip II en la Cort de Barcelona. Any 1564. Cap. XIII.

Per lançar los ladres de Cathalunya, ab loatio, y approbatio de la present Cort statuim, y ordenam, que qualsevol ladre qui sera condemnat a açots, o bandeix, la primera vegada dega esser senyalat en las spatlas, ab lo senyal, y armas de la ciutat, vila, o loch hon sera condemnat, a efecte que si apres per altre furt sera pres, vist lo senyal, li puga esser augmentada la pene, juxta la qualitat del furt haura comes, y la consuetut del delinquir. (pp. 467-468)

-Felip II en la Cort de Montsó. Any 1585. Cap. CX.

Son estats tants los accessos de mals, robos, assessinaments, y altres enormes casos se son fets, y perpetrats per los ladres aquadrillats, y no aquadrillats en lo present Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya, sens may haverse pogut donar orde sufficient a la total expulsio de aquells, per molt ques sie procurat ab censuras ecclesiasticas, per virtut del propi motu dit dels bandolers, presumintse per virtut de aquell moltes personas serian caygudas en moltes censuras, en perill de las conscientias, cosa tan convenient, y necessaria peral servey de Deu, y nostre, al be, y utilitat publica del dit Principat, y Comtats, que moguts de dits excessos, illaqueatio de animas, y de molt dany que los dits ladres causan als drets de la Generalitat de Cathalunya statuim, e ordenam ab consentiment de la present Cort, que lo advocat fiscal, y procuradors fiscals nostres en lo present Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya sien obligats, almanco de quatre en quatre mesos, fer relatio per ells, o per tercera, y authentica persona en lo Consistori dels Deputats de Cathalunya, ab un Memorial authentic, y que per ell conste, dels ladres que en Cathalunya se trobaran en aquella hora, y plenaria informatio dels ladrocinis per ells comesos, y junctament del nom, y cognom de cada hu de aquells peraque constant de cadahu de aquells delictes, nom y cognom, hajan segons la qualitat de aquells manar fer cridas publicas, ab las quals se faça talla de las personas dels tals ladres, donant per cada hu de aquells que no seran cap de quadrilla, presos, y vius, aportats en los carcers Reials de Barcelona, lo que aparexera als deputats fins en cent lliuras: y si cas lo dit ladre, o ladres en la forma demunt dita pres, o presos, y viu, o vius aportats en los carcers de Barcelona, fos, o fossen cap de quadrilla, que per aquell se donen de las pecunias del general fins en dos centes liuras; i si cas sera, que los dits ladres seran morts, y no portats en Barcelona vius, sino lo cap de aquells, si aquell tal cap vindra ab las provas necessarias del jutge ordinari en lo territori del qual lo tal sera mort, o altra bastant, y real prova, essent en cas lo tal mort fora dels dits Principat, y Comtats, se done per lo tal cap de peccunias del general de Cathalunya si sera de ladre cap de quadrilla, fins en cent liuras, y si a cas no sera, se donen fins en cinquanta liuras: y per a mes corroborar la dita determinatio de Corts, y peraque ab mes prestesa sortesca lo fi, y efecte desitjat, statuim, y ordenam, que si cas sera que algun ladre matas, o prengues altre ladre, constant ab plena prova la tal captura, o mort, que lo tal ladre qui haura pres, o mort, a mes del premi dalt destinat, sie perdonat de tots los delictes que lo tal haura comes desde el die sera stat cridat per enemic de la nostra Regia Cort, y processat de regalia per crim de ladrocini algu, o de mort feta anant aquadrillat juntament ab altres ladres: dels altres empero casos, o de laturas que abans de dits delictes haura comesas, no se entenga perdonat, ni remes, si de aquells hi haura part formada, o instantia de tercera persona, per levar totas danyosas cautelas, ab tal que lo ladre homicida del altre ladre no fos cap de quadrilla, com en tal cas la nostra voluntat no sie perdonarli ningun delicte, y que la present constitutio sie duradora fins a las primeras Corts.” (pp. 468-469)

***De sclaus fugitiis.**

-Usatge. Sarracenis.

Sarrahins quant fugen, si null hom los troba, ans que hajan passat lobregat, els reten, torn los a son señor, ab guardo que haja de quiscu sengles mancuses, de Lobregat a Francoli tres mancuses e mig, e de aqui avant una onça de or, els ferros, e las vestiduras. (p. 491)

-Felip príncep i lloctinent general de Carles I en la segona Cort de Montsó. Any 1553. Cap. XX.

Statuim, y ordenam, que qualsevol estranger, o otras qualsevol personas qui atemptaran de traure los catius del present Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya, per portar aquells en França, incorregan en pena de ser consemnats en galera tota sa vida. (pp. 491-492).

***De prohibitio de armas.**

-Ferran II en la Cort de Montsó. Any 1510. Cap. XXV.

Per proveir als desordres que moltes vegades seson seguits, per portar los Gascons ballestas, e altrás armas, statuim, e ordenam, que de aquí avant los Gascons no pogan portar ballestas, ni armas algunas en alguna part del Principat de Cathalunya, e Comtats de Rossello, e Cerdanya, exceptant que pogan portar un basto, e un ganivet spuntat, e si lo contrari faran, perdan las armas: e la segona, e totes altrás vegadas que contrafaran, caygan en pena de deu liuras, o de esser assotats: aço entes, e declarat, que se haja entendre dels Gascons qui seran pastors, o rebadans, o vagabunts. Inibim encara ab serie de la present a tots los oficials Reyals, els tollem tot poder de composar en peccunias los dits Gascons pastors, o rebadans, e vagabunts, de qualsevol delictes, e crims per ells, e qualsevol dells cometedors, ans hajan aquells castigar en penas corporals, segons lo delicte per ells comes requerra: salvats empero los privilegis comuns, e particulars a la ciutat de Barcelona, e altrás universitats, e particulars personas atornas atorgats, de fer compositions, e remisions. (pp. 494-495)

-Carles I en la segona Cort de Montso. Any 1534. Cap. X.

Aiustant a la constitutio feta per lo dit Catholic Rey Don Ferrando Segon, en la Cort de Montso Cap. XXV. començant, *Per proveir als desordes*. Etc. statuim, e ordenam de consentiment de la dita Cort, que los Gascons, Biarnesos, Limosins, Foxencs, Donesans, e altres Francesos qui en los dits Principat, e Comtats portaran ballestas, o escopetas, ni arcabuços, sien açotats, e bandejats de dits Principats, e Comtats, y si las portaran paradas, o parats, perdan lo puny, o hajan de servir perpetuament en nostras Galeras, e si tiraran contra persona alguna, sien punits de mort natural: las quals penas se pogan moderar, a arbitre dels oficials a qui tocara considerada la causa, y qualitat del delicte, e delinquent, en la qual constitutio no sien compresos los qui son, o seran estats casats en los dits Principat, e Comtats. (p. 495)

-Felip II en la Cort de Montsó. Any 1585. Cap. CIV.

Considerant los grandissims danys que en lo Principat de Cathalunya, Comtats de Rossello, y Cerdanya han causat los arcabusos pedrenyals, y especialment los petits vulgarment dits, *pistolets*, y que ja per nos son estats, no sols prohibits, pero encara reprobats, y en altres Regnes com a arma proditoria, falsa, y no utilosa pera la guerra, maligna, e indigna de nom de arma, foragitats, y ab gravissimas penas prohibits, com la qualitat de arma tant prohibitoria mereix. Volent proveir a tants homicidis proditoris, y altres grandissims desastres, que per lo us dels pedrenyals se son seguits, y porian majors seguirse, statuim, y ordenam ab approbatio, y consentiment de la present Cort, lo us de tots los arcabusos pedrenyals esser a tota persona de qualsevol stament o conditio que sie prohibit, com arma reprobada, proditoria, y no util pera la guerra, y falsa, de tal manera, que ningu en lo present Principat, de qualsevol stament, grau o conditio que sie, y qualsevol exemptio, o Privilegi pretenga, ni pretendre puga, encara que sigue Comissari, o altre Offici Reyals, o de la Sancta Inquisitio, o familiar de aquell Sanct Offici, o de la Capitania General, o del General, y Deputats de Cathalunya, o dels Alcaldes, y Seca, o de la Crusada, o qualsevol altre qui pretenga per privilegis, o altre dret qualsevol portar armas prohibidas, y reprobadas, puga portarlo, ni tenir en sa casa ab scientia, y patientia sua, ni en altre loc algu public, o secret, sots las penas següents, ço es, a las personas militars, o que gosan de privilegi militar, sots pena de deu anys de desterro en Italia, o alguna Isla nomenadora per nos, y si a cas rompra lo tal militar, o qui gosara de Privilegi militar lo dit desterro, li sie augmentada, y doblada la pena de dit desterro altres deu anys, y si sera plebeyo natural dels Regnes nostres, a pena de deu anys de galera, y si sera estranger, ço es Frances, o Gasco, a pena de mort natural, las quals penas en ninguna de ditas personas se pogan commutar, composar, ni remetre per Loctinent general nostre, o per lo Portant veus de general Governador, ni per altres oficials Reyals, ni de Barons, peral qui lo aportara, o tindra en sa casa, ab la modificatio en lo Capitol següent contenguda, la qual Constitutio sie duradora fins a la conclusio de las primeras Corts. (pp. 495-496)

-Felip II en les mateixes Corts. Cap. CV.

Per quant los pedrenyals curts, y que lo cano dells no te tres palms per la deffensio de la terra son deltot inutills, y com dit es, es arma tan proditoria, y mala, que en ninguna manera se deu lo us dels dits pedrenyals curts sufrir, ni allargar, statuim, y ordenam ab loatio, y approbatio de la present Cort, que dins un mes apres de la conclusio de las present Corts se haja la prohibitio, y reprobatio dels dits arcabussos pedrenyals ab veu de publica crida en totes las ciutats, y vilas que son cap de vegueria publicar, y significar ab tot lo contengut en lo proxim precedent Capitol, y en aquest, y los altres ques seguexen, y parlan dels dits pedrenyals, donant

sols temps de dos mesos a tots los qui tenen arcabus pedrenyal curt, y manco de largaria lo cano de ell de tres palms, que com dit es, passats los dits dos mesos, sots las mateixas penas en lo precedent capitol contengudas nol pugan portar, ni tenir, com en lo precedent capitol es dit, de tal manera, que passat lo dit termini, ipso facto incorregan en ditas penas los quil aportaran, o tindran, encaraque lo hajan desfet, y tret de la caixa, com la intentio de la present Cort sie, que ningu vestigi dels dits pedrenyals curts puga restar en los dits Principat, y Comtats de Rossello, y Cerdanya. (p. 496)

-Felip II en la mateixa Cort. Cap. CVI.

Perque ninguna excusa de ignorantia puga haver en los qui tindran los dits arcabussos pedrenyals de tres palms, o mes larcs, y per mes reduirlos a la memoria, que en tota los han de dexar, y que sien dins los dits dos anys tots abolits, statuim, y ordenam ab loatio de la present Cort, que un mes abans que los dits dos anys se acabem, lo Loctinent general nostre en la ciutat de Barcelona, y en son cas lo Portant veus del general Governador, y en tots los altres caps de veguerias los veguers hajan de fer publica una crida, notificant a tot hom generalment, de qualsevol grau, stament, o conditio que sie, que dins un mes se cumplen los dos anys de poder tenir los dits arcabussos pedrenyals larcs, passat lo qual mes sera procedit contra los quin tindran, y contra los mestres quels adobaran, conforme al statuit, y ordenat per los precedents, y següents capitols. (p. 496)

-Felip II en les mateixes Corts. Cap. CVII.

Statuim i ordenam ab loatio, y approbatio de dits tres braços, que qualsevol mestre qui apres de la publicatio de las ditas cridas fara pedrenyals curts, o larcs de nou, o cano, caixa, o pany per algun arcabus pedrenyal curt, incorrega en la sobredita pena de deu anys de galera com dalt es dit perals naturals dels Regnes nostres, y si seran estrangers, ço es Francesos, o Gascons, de mort natural, y lo qui adobara dits canons, caxas, o panys pera dits arcabussos pedrenyals curts, incorrega en pena de esser posat en galera, y servir al rem per temps de sis anys, y la mateixa pena de deu anys de galera, y de mort natural respective com dalt esta dit, incorregan los mestres qui passats los dits dos anys fabricaran de nou pany, cano, caixa o clau pera qualsevol arcabus pedrenyal de qualsevol largaria, y respectivament tambe los qui adobaran cano, caixa, o pany perals dits arcabussos pedrenyals larcs, passats los dits dos anys incorregan en pena de sis anys de galera. (p. 497)

-Felip II en les mateixes Corts. Cap. CVIII.

Statuim, y ordenam ab loatio, y approbatio de la present Cort, que si algun mestre veura, o sabra que li portan adobar arcabus pedrenyal reprobat, caixa, pany, o cano, tantost que la reprobatio puga tenir executio, es asaber, que sie passat lo temps de dos mesos perals curts, y de dos anys perals de tres palms, o mes, haja de tenirse envers si lo tal arcabus pedrenyal reprobat, o lo cano, caixa, o pany, y portarlo, y manifestarlo a la ciutat de Barcelona al advocat fiscal nostre, y en altra ciutat, vila, o loc dels dits Principat, y Comtats al official ordinari, o de Baro, sots pena de galera per sinc anys. (p. 497)

-Felip II en les mateixes Corts. Cap. CIX.

Per quant aprofitaria poc, que fossen estadas fetas tan sanctas, y justas ordinations, y prohibitions peralbe, y quietut de aquest Principat, y Comtats, si los jutges, y officials ordinaris fossen negligents en la executio de ellas, per ço statuim, y ordenam ab loatio de la present Cort, que si los officials, axi Reyals, com de Barons seran negligents en executar la reprobatio dels dits arcabussos pedrenyals, y las penas sobreditas, incidescan en pena de desterro del present Principat, y Comtats pera tres anys, y de esser privats de tots officis, axi Reyals com del General, y de ciutats, y vilas del Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya, en la qual incorregan ipso facto, y nols puga esser en ninguna manera remesa. (p.497)

-Felip II en les mateixes Corts. Cap. de Cort XXV.

Per que lo gran numero dels pedrenyals que al present hi ha en Cathalunya qui son de tres palms, o mes de largaria, fins que los poblats en lo dit Principat, y Comtats se pugan proveir de arcabussos de metxa larcs de quatre palms i mitx, conve per la deffensio dels dits Principat, y Comtats, del incurs dels enemics, supplican

los dits tres Braços a Vostra Majestat, sie statuit, y ordenat ab lur consentiment, y approbatio, que los qui tenen los dits pedrenyals, que lo cano de ells es larc de tres palms, o mes, lo pugan retenir sens incorrer en pena alguna, per temps de dos anys comptadors del die de la conclusio de las presents Corts, y durant los dits dos anys se pugan proveir com dalt es dit de archabussos de metxa, y passats los dits dos anys portantlos, o tenintlos en sa casa en la forma que dalt en los altres capitols esta dit, o altre loc public, o secret, incorregan en las ditas penas, com en altre capitol es ja dit. Plau a sa Majestat, reservantse, que passats dits dos anys puga proveir, lo que parexera convenir al be de la terra. (pp.497-498)

***De Sometent, Sacramental, y Hosts.**

-Jaume II en la primera Cort de Barcelona. Any 1291. Cap. XIX.

Officials nostres, e homens de ciutats, o de vilas nostras, o algu altre no precescan contra algun ric hom, cavaller, clergue, hom de orde, o ciutada, o altre, sens citatio, sometent, o en altra manera: si doncs no era tal malafeta, de que lo malfaytor dejes esser punit corporalment, o malafeta en cami, o fora de cami, de que los malfaytor no pojes fer esmena: en los quals casos puxa esser prosseguit lo malfaytor, metent so, e encara en aquests casos, sin donavan dan injustament, quen sien tenguts. (p. 504)

-Jaume II en dita Cort. Cap. XX

Tot sacramental sie absolt, si dones no era fet ab voluntat dels senyors dels homens, e ab autoritat de nostres antecessors, o nostra. (p. 504)

-Ferran I en la Cort de Barcelona. Any 1413. Cap. XXIX.

Car per forma, e regla de cascun sacramental, ço es vell, e novell, per la qual axi com la occurentia dels negocis, e qualitat de las cosas faedoras exigeixen, molts homens en nombre increible, ab sometent molts vegadas son congregats, molts dels quals encara que sien de animos agozar, no empero usan de la raho que conve, de hon molts vegadas se fa, que molts dells per voluntat, e força a raho contrarias, in deslberadament, e massa cuytat, per proces de sacramental, viciada la ley, o regla de aquell, los bens de molts ocupan, arbres tallan, fruyts prenen, serments arrancan, las casas creman, las messas destruen, e quaix soluts de ley, los innocents prenen, los culpables soltan, a molts nobles, cavallers, e altres havents juridictio, violentia, e injuria en tal manera faents: nos qui la justitia proposam ministrar, e no podem de Leys discrepar, no volents que los malvats als innocents oppriman, e que los mals sien solts de la districtio de leys, mas cascuns de la sola dispositio de ley, statut, y regla contents, alguna cosa adversa fer no presumescan, perque de la forma del dit sacramental, lo qual per executio de justitia, per crims punidors, e malfactors prenedors es estat instituit, alguna cosa injusta, o inica no proceesca, a tolra abusos qui en tals cosas molts vegadas se es deuen en per folla presumptio dels homens insolents, e perque aquell sacramental (lo qual en sa institutio es just) per alguna prevaricatio no puxa esser judicat inic, axi que sie cohibida la audacia dels perversos, e aquellas cosas que dissonan a equitat sien corregidas, sobre los abusos del dit sacramental, en la Cort la qual als Cathalans en la ciutat de Barcelona en aquest temps celebren, aquella Cort approbant, sobre la forma, o regla de cascun sacramental, axi novell, com vell, las provisions, ordinations, o declarations fem subsegüents. Perque aquella cosa que statuida es a salut de la cosa publica, no sie deduida a noxa dels particulars, com sie proveit per lo capitol del sacramental novell, que los capitans, e homens del sacramental hajan inseguir, e pendre lo crim fragant, &c. la intentio nostra sobre aço declarants precipim, e manam, que si aytal malfaytor haura delinquit enfre juridictio de Esgleya, de Baro, de cavaller, ciutada, o de altre qualque qual, e aqui domiciliat, e en altra manera que per lo dit so prevengut no sera estat, aytal malfaytor a aquell enfre ja juridictio del qual haura delinquit, si la juridictio del dit malefici a ell pertanyera, per dits capitans tantost sie remes, e no sie posat en poder del veguer, o de altre Reyal oficial, axi com los drets comuns en tals casos fer disposten: e si contrast fet sera estat, los capitans de aquell sacramental pena de fins sinccents sous per aquell fei incorregan, la meytat de la qual a aquell dintre la juridictio del qual lo dit malfaytor haura delinquit, de tot en tot sie applicada. Per aço empero no entenem a la juridictio a nos, e als officials nostres pertanyent per raho de proces de sometent, en alguna cosa esser derogat. E com molts vegadas se continguesca, que los malfaytors se receptan en fortaleras, o castells, inseguint a ells lo so, e dat scrutini, o escorcoll, los capitans, e altres homens del dit so del dit escorcoll no contents, los bens del malfaytor ab si portarse esforçan, proveim, volem, e ordenam sots aquella matexa pena, que si la punitio de aquell delicte a nos, o a officials nostres no se expecta, axi com sobre prop es distinct, los bens dels tals delinquents per los

dits capitans, o altres predits de alguna manera sien ocupats: mas a rebre scrutini, o escorcoll, ultra las personas en altra manera statuidas per nostra provisio, negun entrar gos, sots pena de vint aureos, de cascu qui contra haura fet irremissiblement exhigidora. E si aquell qui contrafara, pagar no pora aquella, de missio encarcer, en lo qual per trenta dies sie retingut, pena incorrega. Mas los capitans, qui en prohibir las cosas preditas trobats seran estats negligents, la pena pecuniaria sobredita hajan de pagar. E com no sie decent, que los senyors qui cavalcadas, o otras servituts reals, e personals, axi com jovas, batudas, e altres serveys reebre han dels homens qui son del sacramental, per lo so predit de sos drets sien defraudats, proveim, que si se esdevendra tal hom esser, o no esser en lo dit servey, e mentre lo so sera emes, o ans de la emissio del so, que tal servey faça, o continu sera estat request, per la prosecutio del dit so no puxa ultra un die natural del dit servey cessar, e en aquell cas a ell sie licit per si, o per altre en loc dell lo dit so prosseguir, e per si, o per altre satisfacer al dit senyor en lo servey memorat: e si lo contrari haura fet, pena de deu sous, la qual axi per culpa, com per sostret servey, applicadora a aquell senyor incorrega lo contrafaent cascu die, per lo qual lo dit servey se haura, e sera estat cessat de prestatio del dit servey: mas dels homens propis, e solius no entenem aço esser dit: com en tals deu esser imputat al senyor, qui lo home seu en lo dit sacramental ha volgut esser reebut, e admes. E car executio de dret fer nos deu ab cuytada festinantia, proveim, que si scrutini, o escoll es demanat de algu, qui es dit senyor de algun castell, o fortaleza, en lo qual se seran recullits, o receptats los malfaytors, requestas per entrevalls decents, a arbitre dels capitans, se hajan a fer, axi empero, que almenys per espay de mitg die natural no puxan aquellas requestas esser fetas pus breus. E si altre official nostre a qui present sera estat, a arbitre dell aquestas requestas lavors se façan: ajustants que si los homens del dit sacramental, contra la forma dells damnatges hauran donats, aquells en doble restituir de tot en tot sien tenguts. E si official algu nostre present sera estat, com lo damnatge sera donat, lo damnatge que hauran donat sens, o contra voluntat de aquell, resarcir en doble de tot en tot sien estrets: de la qual pena, la meytat al senyor del dit castell en cascu dels dits casos volem esser applicada. E perque per audacia de perversos lo sacramental insolitament, e inconsultament, o improvisa no sie convocat, proveim, que si per algun so emetre se convendra, en cas que segons capitol del sacramental es permes, los capitans com primer poran, tota calliditat cessant, jurament per lo emetent so exigescan, per lo qual, sols, e sens instruidor la causa perque so emes es especificament a aquells capitans, o a algu dells aquell emetent haja declarar: per la qual causa, si als dits capitans vista sera justa, e no per altra per aquell so emetent apres exprimidora, lo so continuen, aquella deguda executio portant: mas si aquesta forma no hauran servada, ultra la estimatio dels damnatges, e satisfactio a la part, si alguna per aquestas cosas lesa sera estada, faedora, aquells capitans, per cascuna vegada que hauran contrafet, pena de sincents sous ipso facto incorregan, la qual esser remesa a ells no puxa, sino primerament satisfet a la part damnificada, e aquells qui no poran pagar, hajan estar per un mes en lo carcer. Empero com sie quaix crim de sacrilegi, los officials Reyals no esser temuts, tots los homens del sacramental volem a aquells nostres officials en tal manera obeir, que no trespassen los manaments de ells, acerca las executions per aquell sacramental faedoras, per alguna mutatio, o variatio, que si axi com esser estat fet otras voltas desplaentment nos recordam, algu en paraulas nephandas, o injuriosas, o de inobedientia contra los dits officials, o algu dells prorumpira, o a ells injuria haura feta, o offensa, segons qualitat de la malvestat perpetrada sie punit, los capitans, e homens altres del dit sacramental ab serie de las presents amonestants, que açerca aço assistescan a aquells Reyals officials, e a jufsions dells de tot en tot obeescan, pena de relegatio perpetual a cascu faent lo contrari. Mas ja com per capitol de aquell sacramental sie estat proveit, que los senyors sos drets puxan exigir dels homens, axi com es just, e que per axo so nos puxa emetre a sacramental, e los homens del sacramental aquestas cosas axi estretament entenen, que cerca otras cosas la juridictio de aquells que alla han en sos territoris es atenuada, e la pena inutil es retuda: doncs aço declarants salubrement proveim, que los delinquents enfre territori de Esgleya, o de Baro, o de altre qualsevol aqui domiciliats, puxan per lo senyor daquell territori, sens paor del dit so liberament, migensant justitia, esser castigats, si sua sera la juridictio: encara los contraents dintre los Territoris dells puxan segons doctrina de dret esser judicats: e si los havents tal juridictio seran estats requets per officials nostres, o altres de aquells qui dret retre, o aquells destrenyer, o executar poden, axi com per cartas de comanda, per scripturas de terç, o per qualsevulla contractes majors, o menors als sobredits, e en altra manera en los casos predits, en quant la juridictio de ells se exten, no gos algu per tals cosas en veus de aço prorumpir ne los capitans lo so en aquests casos enseguescan, o ensegir permetan, ans a aytal so algu obeir en alguna manera no sie tengut: e si algu del dit sacramental, o capitans de aquell sacramental, o altres contra las cosas premesas alguna cosa hauran feta, ultra la pena que es imposada contra los emetents so indogudament, pena de sinccents sous incorregan ipso facto, lo dampnatge es menat en doble a la part lesa, si algun donat sera estat per las cosas premesas: las quals cosas totas haja qualsevol official nostre, com sera estat request, degudament menar a executio, e si en aquestas cosas, e casos, o altres quals que quals so per qualsevulla injustament e mes sera estat, e dampnatges dats seran estats sens ordinatio dels capitans, o expres consentiment, tal temerari per aquells capitans sie pres, e sens requesta de algun, constant a ells de las cosas premesas, tal pres remetre en aquell jutge, al qual se spera, per propi offici sien tenguts. E si en las cosas premesas negligents seran estats, o

remissos, a tots los dampnatges que per la premesa immissio temeraria de so seran seguits, del propi hi sien tenguts. Per aço empero a la conexença del dit veguer, a qui sespera coneixer, si lo so sie, o no contra forma del sacramental emes, e a qualque altra conexença a ell esperant, no entenem esser derogat. Mas com poc aprofit ordenar cosas decents, sino es qui aquellas degudament, e sots regla dessena, la qual cosa profitosament per nos pot, si doncs cerca la electio de las personas deguda cautela no es observada, pertant ab aquest statut nostre saludable ordenam, que en temps que la electio dels capitans acostumada esser es celebrada segons los statuts de aquell sacramental, sien nomenats homens al veguer de Barcelona en nombre condecant, axi empero que basten al exercici de aquell so o executio de aquell, de mes provetes de edat, e mes abundants en facultats, e en altra manera dots millors de cascun loc, o parrochia en lo qual la electio deu esser celebrada, dels quals axi nomenats dit veguer, adhibits los sobreposats de aquell sacramental, haja elegir en capitans en nombre acostumat, injungint a aquells, que circa la executio de la ordinatio present, e de otras ordinations del sacramental, qui empero a las presents no obvian, sien axi solicits, e attents, que lo dret seu cascu haja, e a ningú sie inferida injuria, comminant a aquells, com nos ab serie de las presents comminam, que si en las cosas premesas, o circa de ellas seran estats negligents, o remissos, o en altra manera culpables seran estats trobats en aquellas, ultra las penas de sus imposadas, aquells en tal manera punirem, que a ells vaja a pena, e a altres seblants cosas volents temptar, a exemple. (pp. 504-508)

-Alfons IV en la Cort de Barcelona. Any 1432. Cap. IV

Confirmants, loants, e approbants la constitutio feta per lo molt Illustre señor en Pere besavi nostre de gloriosa memoria en la Cort de Cervera començant, *Primerament confirmants*, Etc. E lo usatge, *Alium namque*, en las paraulas en la dita constitutio mencionadas, e encara las constitutions en la dita constitutio confirmadas, tollents tots actes, e abusos fets per nos, e per nostres predecessors, e per officials nostres, e lurs, per los quals al dit usatge, e constitutions no volem en alguna manera esser estat derogat, declaram, que si, e hon per algun cas se esdevendra convocar lo Principat de Cathalunya en virtut del usatge, *Princeps namque*, o encara las hosts de las ciutats, vilas, e locs del dit Principat, per altra raho, que per virtut del dit usatge, *Princeps namque*, o sesdevenia convocar los feudataris havent feus en lo dit Principat, las quals convocations fossen fetas en casos en los quals las ditas convocations haguessen loc, e fer se poguessen, a las quals convocations se esdevendra, os dira, alguns no haver obtemperat, e per aço contra los no obtemperants se hauria ha proceir per nos, o successors nostres, a instantia del fisc, o en altra manera, seguits la dita constitutio, e altres drets de la terra en la dita constitutio mencionats, hajam, e siam tenguts procehir a executio, e no en altra manera. Pero si alguna de las parts sera absent, per contumacia se puga en sa absentia, e contumacia proceir, justitia mitjensant. Per la present constitutio empero no entenem, ne volem a nos esser adquirir algun dret de convocar las hosts, e altres convocations sobreditas, en casos, ne de personas, e locs, hon nols hajam, ne a la libertat, e dret de no poder esser trets, o convocats, e en no esser tenguts anar anaquellas, competent als staments de la dita Cort, e singulars de aquella, e del dit Principat en alguna cosa esser derogat, e perjudicat, ans a nos, e a ells, quant a las ditas convocations, sie reservat, e salvat tot nostre, e lur plen dret. (p. 508)

-Carles I en la Quarta Cort de Montsó. Any 1542. Cap. VIII.

Continuant la expulsio dels delats, y mals homens statuim, y ordenam, que si en alguna poblacio arribaran enemics nostres, y altres delats de crims facinorosos, com son de morts, robatoris, o trencaments de camins, o Gascons, o altres qualsevol Francesos armats de ballestas, escopetas, arcabuses, lanças, rodellas, y broquers, los poblats en dita poblacio hajan de posar so de viafos, y los qui aquell oiran lo hajan de seguir ab las millors armas que tingan per terras aixi Reyals com de Barons, y fer tot lur poder en pendre aquells, sots pena de sexanta sous, executadora a coneixensa del jutge del loc a hon se posara lo so de viafos, y no del official, e si los dits malfactors, o delats seran presos, hajan a posar aquells en ma, y poder del official del terme hon seran presos, lo qual ne haja de fer justitia segons los demerits de aquells, e volem la present constitutio esser duradora fins a la conclusio de las esdevenidoras primeras Corts tantsolament. (p. 509)

***De capturas.**

-Ferran II en la Tercera Cort de Barcelona. Any 1503. Cap. XXXIII

Statuim, y ordenam, que no puga esser algu mes en preso sino crim fragant, o ab licentia, o provisio de nos, o Loctinent general nostre, o del Vicicancellor, o en son cas Regent la Cancellaria, o del jutge de cort. E aço mateix sie servat per lo Governador, e Portants veus de Governador: e quant als ordinaris Reyals, proveim, que no puga esser mes algu en preso, sino a consell del assessor, o tenint loc de aquell, sino crim fragant. (p. 509)

-Ferran II en la Cort de Montsó. Any 1510. Cap. LII.

Confirmant la Constitutio per nos feta en la tercera Cort de Barcelona en lo monastir dels frares menors, començant, *Statuim, y ordenam que no puga esser algu mes en preso, Etc.* y en aquella anadint statuim, y ordenam, que si algun algutzir pendra, o posara algu en preso contra forma de dita constitutio, que sie privat de son offici, e haja a satisfacer los danys, y despesas al tal pres, e incorrega pena de sinquanta liuras, de la qual sien fetas dos yguals parts, la una sie de la part agraviada, e laltra de nos, o nostres successors. (p. 509)

-Felip, príncep i lloctinent general de Carles I, en la primera Cort de Montsó. Any 1547. Capítol XL

Com moltas vegadas las culpas, y negligentias dels officials sostingan los mals homens, essent tan gran interes de la republica de Cathalunya, que aquells sien castigats, y se sie vist, que apres que eran presos per officials Reyals, eran promptament soltats, y donats altras vegadas per fugits, y escapats, ab gran presumptio de haverne presos diners, perço statuim, y ordenam, que algun official Reyal qui pendra algun inculpat, accusat, denuntiat, o infamat de crim o delictes, no puga sots pena de privatio de son offici, y de mil ducats, dexar, ni composar al dit pres, que primer nol porte devant lo jutge, o assessor seu ordinari, ni encara apres de haver lo aportat davant dit jutge, o assessor, que no passen primer sis dies, perque si algu volra venir a fer instantia contra lo dit pres, ho puga fer dins dits sis dies, y si noy havia instantia del procurador fiscal, o de part dins dit termini, no haja loc la present constitutio. No perço tinga facultat lo dit official de fer, o dexar de fer de dit pres passat dit termini, lo que no dega conforme a justitia, ni per lo predict sie donada facultat de pendre, sino en la forma que per constitutions es permes pendre. Entes empero, que lo Jutge tenint justa causa de disculpa, essent pres sense instantia de part, puga soltarlo dins los sis dies. (p. 510)

-Felip II en la Cort de Barcelona. Any 1564. Capítol XIII

Aiustant a la constitutio feta per lo Catholic Rey Don Ferrando segon en la Cort celebrada en Barcelona en lo any MDIII Capítol XXXIII. començant *.Statuim, y ordenam que no puga, Etc.* statuim, y ordenam ab loatio, y approbatio de la present Cort, que en cas, que algun algutzir ordinari, o extraordinari en crim fragant prenga algu sens provisio de jutge, haja de dexar lo tal pres en poder del ordinari, en districte del qual lo pendra. (p. 511)

C) CONSTITUCIONS DE 1702.

***De Sometent, Sacramental, y hosts.**

-Felip II en la primera Cort de Barcelona. Any 1599. Cap. X

Statuhim mes avant, y ordenam ab la mateixa loatio, y approbatio que quant los Veguers del Principat de Cathalunya, y Comtats de Rossello, y Cerdanya alçaran Somatent, y per aquexa raho demanaran gent a les Viles, y Llochs, o Ciutats de dites Vegueries no pugan composar dites Viles, y Llochs, y remetre lo seguiment de dita gent per diners en si, ni per interposada persona, a pena de privatio de sos Officis, e inhabilitatio de altres, y de dos centes lliures pagadores dels bens de dits Veguers, o de ses fermanses per quiscuna vegada repartidores la meytat als Cofres Reals, y laltra meytat a la part qui ho denunciara. (p. 449)

-Felip IV en la primera Cort de Barcelona. Any 1702.

Per quant ab la Constitució X. de las Corts del Any M. DIC. que prohibeix remetre per diners lo seguiment del Sometent, no expressa, sino los Veguers, suplican los tres Estaments, placia à Vostra Magestat, ab

llociò, consentiment, y aprobacio de la present Cort, confirmant la dita Constituciò, declarar, que comprega tambe los Sotvegues, y altres Officials, à qui especte alçar Sometent. Plau a sa Magestat. (p.450)

BIBLIOGRAFIA.

AAVV (1495) *Constitucions de Catalunya*. Barcelona, Pere Michel i Diego de Gumiel. Incunable de 1495.

AAVV (1588) *Constitucions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del Cap. de Cort XXIII de las Corts per la S.C. y Reyat Maiestat del Rey don Philip nostre senyor celebrades en la vila de Montso*. Any M.D.LXXXV. *Foren stampades las presents Constitutions en la ciutat de Barcelona, en casa de Hubert Gotart. Any de nostre Senyor. 1588.*

AAVV (1704) *Constitutions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S.C. y R. Majestat del Rey don Philip IV nostre senyor celebradas en la ciutat de Barcelona*. Any M. DCC. II. *Volum Primer. Barcelona: En casa Joan Pau Martí y Joseph Llopis estampers, Any 1704.*

ALONSO, J.M. (1952) *Viaje a España de F. Guicciardini, embajador de Francia ante el Rey Católico*. València, 1952.

BROCÀ, G.M. (1907) “Taula de les estampacions de les Constitucions y altres drets de Catalunya y Ordenacions de sos diversos paratges” a *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. XIII, pp. 271-272.

FONT, J.M. (1988) “Estudi introductori” a *Constitucions de Catalunya*. Incunable de 1495. Facsímil any 1988. Col. Textos jurídics catalans. Lleis i Costums, IV, 1. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, Barcelona.

GARCÍA, R. (1985) *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII. Los caracteres originales de la historia de Cataluña*. Vol. I. Ed. Ariel, Barcelona.

HAEBLER, C. (1904) *Bibliografía ibérica del siglo XV*. Vol. 1, num. 652. La Haia-Leipzig.

IBARS, T. (1984) “La delincuencia de la Lérida del siglo XVII” a *I Congrés d’Història Moderna de Catalunya*, Vol. I, Barcelona 1984. pp. 457-463.

PALAU, A. (1951) *Manual del librero hispano-americano*. Vol. IV. núm. 60359. pàg. 54. Barcelona.

PONS, J.M. (1995) “Estudi introductori” a *Constitutions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S.C. y R. Majestat del Rey don Philip IV nostre senyor celebradas en la ciutat de Barcelona*. Any M. DCC. II. *Volum Primer. Barcelona: En casa Joan Pau Martí y Joseph Llopis estampers, Any 1704*. Facsímil any 1995. Col. Textos jurídics catalans. Lleis i costums, IV, 2. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, Barcelona.

REGLÀ, J. (1969) *Bandolers, pirates i hugonots a la Catalunya del segle XVI*. Ed. Selecta, Barcelona.

SALES, N. (1985) “Fins a quan pogueren els senyors alt-justiciers condemnar a mort?” a *L’Avenç* num. 79 (febrer de 1985). pp. 20-28.

-(1989) “Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII” a VILAR, P. (ed.) *Història de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona.

SANPERE I MIQUEL, S. (1904) “De la introducción y establecimiento de la imprenta en la Corona de Aragón y Castilla y de los incunables” a *Revista de Bibliografía Catalana*, IV, pp. 99-104.

VILAR, P. (1973) *Catalunya dins l’Espanya moderna*. Vol. II, Barcelona 1973.